

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Drobná církevní architektura na severu Sušicka

(Minor church architecture in the north of Sušice area)

Veronika Chvojková

© 2014 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Chvojková Veronika

Provoz a ekonomika

Název práce

Drobná církevní architektura

Anglický název

Minor Church Architecture

Cíle práce

Cílem závěrečné bakalářské práce je zmapování všech drobných církevních staveb na sever a severozápad od města Sušice, včetně města samotného. V hlavní části práce se budu zabývat obecnou charakteristikou drobných církevních staveb, zakreslením zkoumaných staveb v mapách, fotodokumentací, historií i současností. Dále se zaměřím na právní ochranu těchto církevních památek. Výstupem závěrečné práce bude mapa se zakreslenými drobnými církevními stavbami podle jejich rozlišení, jejich vliv na obyvatelstvo, současný stav a vlastní návrhy na další udržování těchto staveb.

Metodika

Primární metodou k vypracování práce bude především vlastní průzkum zvolené oblasti i jednotlivých objektů. Na základě studia odborné literatury a poznatků bude provedena charakteristika zkoumaných církevních staveb, jejich fotodokumentace a zakreslení jejich polohy do podrobné mapy.

Harmonogram zpracování

5/2013 studium a analýza odborné literatury, studií a článků
7/2013 příprava a zpracování teoretické části práce
7/2013-9/2013 příprava praktické části práce a jejich výstupů
10/2013-12/2013 finalizace výstupů práce, jejich zdokumentování
12/2013-1/2014 popis návrhů, změn a úprav
2/2014-3/2014 korektura textu, formální zpracování textu dle požadavků
3/2014 odevzdání práce

Rozsah textové části

30-40 stran

Klíčová slova

Kaple, kříž, Boží muka, kostel, církevní stavby, slinhy, právní ochrana církevních památek, průzkum.

Doporučené zdroje informací

BARTOŠOVÁ, J. Zmizelé Čechy – Sušice. Praha: Paseka 2007. 72 s.
ISBN 978-80-7185-842-7

KLIMEK, H. Neznámé Čechy – Šumava, Sušicko. Praha: Regia 2009. 200 s. ISBN 978-80-86367-77-6

KOLEKTIV AUTORŮ Stavební kniha 2012 – Církevní stavby. Praha: Informační centrum ČKAIT (Česká komora autorizačních inženýrů a techniků činných ve výstavbě), spol. s r.o. 2012. 176 s.
ISBN 978-80-87436-24-4

PODHOLA, R. Ozvěny šumavských zvonů. Český Krumlov: Roman Podhola ve spolupráci s občanským sdružením TAM-TAM 2006. 160 s.

Vedoucí práce

Polišenský Miroslav, PhDr., CSc.

Konzultant práce

Herová Irena, Ing.

Termín odevzdání

listopad 2014

Elektronicky schváleno dne 22.11.2013

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5.12.2013

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Drobná církevní architektura na severu Sušicka" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. listopadu 2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Polišenskému, CSc. za metodickou pomoc, cenné rady a odborné připomínky, které mi poskytl při zpracování této závěrečné práce. Dále děkuji paní Ing. Evě Beníškové z odboru školství, památkové péče a cestovního ruchu městského úřadu Sušice za vstřícnost a množství poskytnutých informací.

Drobná církevní architektura na severu Sušicka

Minor church architecture in the north of Sušice area

Souhrn

Cílem bakalářské práce je detailní zmapování drobných církevních staveb ve vybraném regionu severně od města Sušice v Plzeňském kraji, včetně města samotného, jejich charakteristika a fotodokumentace. Dalším záměrem bylo zjistit, z kterých zdrojů jsou financovány opravy těchto sakrálních staveb a jaké dotační programy se momentálně touto problematikou zabývají. V neposlední řadě je práce zaměřena také na církevní restituce a vznesené restituční nároky v dotčené oblasti. Samostatná kapitola bakalářské práce je věnována výčtu jednotlivých druhů drobných církevních staveb včetně jejich charakteristiky a specifčnosti. Praktická část je zaměřena na jednotlivé církevní památky v obcích daného regionu a zahrnuje i jejich technický stav. Tato část je doplněna názornou a podrobnou fotodokumentací včetně mapy s rozmístěním staveb či náboženských symbolů. Zpracování bakalářské práce může zvýšit povědomí veřejnosti o drobných církevních stavbách, nebo také nabídnout představitelům obcí a měst další možnosti získávání finančních prostředků na citlivou údržbu či nenásilnou rekonstrukci těchto církevních památek.

Summary

The goal of the bachelor's thesis is the detailed exploration of small-sized church buildings in the selected region located in the north of town Sušice in Pilsen region including the town itself, the photodocumentation and their characteristics. The follow-up aim was to find out what sources are the sacral buildings' restorations financed from and what subsidy programmes are currently dealing with the issue. Last but not least the thesis is focused on church restitutions and raised restitution claims in related areas. An individual chapter is devoted to enumeration of particular types of small-sized church buildings including their characteristics and specificities. The practical part is specialized

in individual church historic buildings in villages of the stated region and including their technical condition. This part is supplemented with illustrative and detailed photodocumentation including maps with buildings' placements or religious symbols. The drawing up of the bachelor's thesis may increase public awareness of small-sized church buildings in relation to it and it can as well offer to municipality representatives further possibilities of acquiring financial funds for considerate service or natural reconstruction of church monuments.

Klíčová slova: Boží muka, dotace, fond, kaple, kříž, křížová cesta, pasportizace, právní ochrana, restituce, židovský hřbitov

Keywords: God's torture, grant, fund, chapel, cross, way of the cross, accurate descriptions, legal protection, restitution, Jewish cemetery

OBSAH

Seznam obrázků.....	10
Seznam tabulek.....	10
Seznam použitých zkratk.....	11
1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika práce.....	13
3 Teoretická východiska.....	15
3.1 Technické vlastnosti staveb.....	15
3.2 Církevní restituce	19
3.2.1 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, pojmy a postupy	19
3.2.2 Závěrečná ustanovení	25
3.3 Právní ochrana církevních památek	26
3.3.1 Tři různé pohledy na právní ochranu	26
3.4 Financování církevních staveb	30
3.4.1 Dotační programy ČR a EU	30
3.4.2 Rozpočty obcí samotných	32
3.4.3 Nadace a občanská sdružení	33
3.4.4 Veřejné sbírky	34
3.4.5 Finance církví	34
3.5 Povinnosti vlastníka stavby.....	35
4 Výzkumná část.....	36
4.1 Cíl a metoda	36
4.2 Vybrané území	37
4.2.1 Charakteristika oblasti	37
4.2.2 Nejznámější stavby v oblasti	38
4.3 Drobné církevní stavby	40
4.4 Náklady na opravy staveb	42
4.5 Vznesené restituční nároky	45
4.6 Vlastní průzkum oblasti	46
4.6.1 Evidenční list stavby	46
4.6.2 Vyhodnocení dat a diskuse	50
4.7 Zjištěné technické nedostatky a jejich náprava	57

4.8	Osvěta v oblasti drobných církevních staveb.....	62
4.8.1	Rozšíření stávajících naučných stezek a cyklostezek, vznik nových ..	62
4.8.2	Instalace informačních tabulí a rozcestníků.....	64
4.8.3	Vznik klastrů.....	64
4.8.4	Spolupráce příhraničních obcí	65
4.8.5	Rozšíření působnosti Městského informačního centra v Sušici	65
4.8.6	Regionální TV, rozhlasové stanice, tisk	66
4.8.7	Internetové portály zaměřené na turistiku	67
5	Závěr	68
	Seznam použitých zdrojů Literatura	70
	Seznam příloh.....	75

Seznam obrázků

Obrázek 1	Graf druhů drobných církevních staveb podle podílů	51
Obrázek 2	Graf výskytu drobných církevních staveb v jednotlivých katastrech	52
Obrázek 3	Graf vlastnictví drobných církevních staveb podle podílů	53
Obrázek 4	Graf technického stavu drobných církevních staveb podle podílů	54
Obrázek 5	Pobořená vstupní brána a ohradní zídka židovského hřbitova v Kolinci	57
Obrázek 6	Vrstva lišejníku na povrchu stavby.....	58
Obrázek 7	Vychýlení žulového sloupku z vlastní osy	59
Obrázek 8	Chybějící část sochy a postupné odlamování kamene.....	60
Obrázek 9	Popraskaná kamenná deska s nečitelným nápisem.....	60
Obrázek 10	Vybledlá a oprýskaná barva na sloupku křížové cesty	61

Seznam tabulek

Tabulka 1	Retrospektivní vývoj obyvatelstva v dané oblasti v letech 2006 - 2012	37
Tabulka 2	Město Nalžovské Hory – náklady na opravy.....	42
Tabulka 3	Město Sušice – náklady na opravy	43
Tabulka 4	Městys Kolinec – náklady na opravy.....	43
Tabulka 5	Obec Hrádek – náklady na opravy.....	43
Tabulka 6	Obec Zavlekov – náklady na opravy	44
Tabulka 7	Federace židovských obcí v ČR – náklady na opravy	44
Tabulka 8	Vznesené restituční nároky v oblasti	45
Tabulka 9	Počty drobných církevních staveb podle druhů	50
Tabulka 10	Výskyt druhů drobných církevních staveb v jednotlivých katastrech	51
Tabulka 11	Rozdělení druhů drobných církevních staveb podle vlastnictví	52
Tabulka 12	Celkové rozdělení drobných církevních staveb podle vlastnictví	53
Tabulka 13	Rozdělení druhů drobných církevních staveb podle technického stavu	54
Tabulka 14	Celkové rozdělení drobných církevních staveb podle technického stavu	54
Tabulka 15	Rozdělení drobných církevních staveb podle vlastnictví a technického stavu	55
Tabulka 16	Průměrná vzdálenost druhů drobných církevních staveb od lidských sídel ..	56

Seznam použitých zkratk

apod.	a podobně
č.	číslo
č.p.	číslo popisné
čl.	článek
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
FŽO	Federace židovských obcí
INRI	Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum (Ježíš Nazaretský, král židovský)
kol.	kolektiv
o.s.	občanské sdružení
odst.	odstavec
rej. č.	rejstříkové číslo
s.	strana
s.p.	státní podnik
Sb.	Sbírky
spol. s r.o.	společnost s ručením omezeným
sv.	svatý
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
ÚSKP ČR	Ústřední seznam kulturních památek České republiky

1 Úvod

Po úspěšném absolvování ekonomického lycea v roce 2009 jsem byla přijata k následnému studiu na České zemědělské univerzitě a stala jsem se posluchačkou oboru Veřejná správa a regionální rozvoj. Kvůli nesplnění nutných náležitostí pro postup do letního semestru, jsem však byla nucena studium ukončit. Mezitím jsem v práci, ve které jsem byla zaměstnána jako brigádník, nastoupila na hlavní pracovní poměr jako asistentka prodeje. Zároveň jsem splnila podmínky pro přijetí k distančnímu studiu na Západočeskou univerzitu v Plzni, konkrétně pro obor zaměřený na sociologii a filosofii. Nevyhovoval mi však přístup pedagogů, dojíždění, přesouvání se na přednášky téměř přes celé město a nepřiměřeně velké náklady při pořizování studijních materiálů, a tak jsem studia opět ukončila. Následně jsem si do třetice podala přihlášky na vysoké školy a byla jsem znovu přijata na Českou zemědělskou univerzitu a Karlovu univerzitu, konkrétně fakultu humanitních studií. Vybrala jsem si však tuto školu, neboť obor Provoz a ekonomika, na který jsem nastoupila, navazoval na mé poznatky ze střední školy a má podle mého názoru větší možnosti uplatnění absolventů než humanitní obor z Univerzity Karlovy. Na základě předešlých zkušeností již pro mě náročnost prvního semestru nepředstavovala tak velký šok jako předtím, a tak jsem se propracovala až do třetího ročníku. Mezitím se ze mě v zaměstnání stala z asistentky prodeje pokladní a poté zástupce manažera. Díky ochotě kolegů a vyučujících se mi podařilo úspěšně skloubit pracovní povinnosti i školní docházku.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala ovlivněna prázdninovými pobyty u mé babičky. Ta žije v jedné z vesnic, o kterých se v práci zmiňuji, a má o drobných církevních stavbách v okolí dokonalý přehled. O každé ví nějakou zajímavou událost z její historie, často nadpřirozenou. Byla mi velkým rádcem a na mapě mi ukazovala, kde se nachází jaká kaplička, kříž či boží muka. Zároveň mě k volbě tohoto tématu vedla skutečnost, že většina staveb se nenachází zrovna v dobrém stavu a zvýšení povědomí veřejnosti o jejich existenci by mohlo zvýšit snahu o jejich zachování. Mám na mysli popraskané zdi, děravé střechy a další technické nedostatky. Skutečností je, že nejčastěji se na opravách podílejí starousedlíci, často svými vlastními financemi a materiálem. Ti jsou však nahrazováni mladšími generacemi, které už o tuto problematiku přílišný zájem neprojeví.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je charakteristika drobných církevních staveb ve vybrané oblasti z hlediska vlastnictví, technického stavu a financování. Tyto stavby budou fotograficky zdokumentovány a zakresleny v mapě. Práce je zaměřena na oblast nacházející se severně od města Sušice, samotné město je rovněž zahrnuto. Jedná se tedy o města Hrádek, Kolinec, Nalžovské Hory, Sušice a obce pod tato města spadající. Výstupem bakalářské práce budou informace o financování oprav zmíněných staveb, jejich vlastnictví a údaje o tom, zda byly na některé z nich vzneseny restituční nároky. Také bude vypracována mapa se zakreslenými jednotlivými stavbami a přiloženy evidenční listy staveb s podrobnými údaji. Ke zjištěným technickým nedostatkům budou popsány možnosti jejich nápravy. V oblasti osvěty drobných církevních staveb budou navrženy způsoby, kterými by bylo možné zvýšit povědomí o jejich existenci.

2.2 Metodika práce

Primární metodou bude vlastní průzkum oblasti a zjišťování polohy drobných církevních staveb, jejich technického stavu a fotodokumentace. Na základě získaných údajů mohou být učiněny další kroky vedoucí k požadovanému výstupu práce, které jsou popsány v následujících metodách. Stavby budou v krajině vyhledány na základě jejich vyznačení v mapách, turistických průvodcích, vlastních zkušeností a rad místních obyvatelů.

Další metodou bude studium odborné literatury a podrobnější seznámení s charakteristikou drobných církevních staveb a jejich současnou problematikou. Tou jsou samozřejmě církevní restituce, a tak bude dán důraz i na studium příslušných zákonů a v dostupných seznamech budou zjištěny vznesené restituční nároky ve vybrané oblasti. Dále budou v katastru nemovitostí vyčtení vlastníci jednotlivých staveb a na internetových stránkách měst ze zveřejňovaných ročních rozpočtů zjištěna výše výdajů poskytnutých na drobné sakrální stavby.

Na základě těchto metod a zjištěných údajů budou vyhotoveny evidenční listy s fotografiemi staveb, údaji o jejich poloze a technickém stavu. K zjištěným nedostatkům

budou navrhnuty možnosti jejich nápravy. Nejvýznamnějším stavbám z oblasti bude věnována samostatná kapitola doplněná o jejich historii i současnost. Zjištěné výše finančních prostředků na opravy staveb, vznesené restituční nároky v oblasti, údaje o vlastnictví i rozdělení staveb podle jednotlivých druhů budou pro větší přehlednost převedeny do grafického znázornění. Neboť zájem o drobné církevní stavby postupem času klesá a ony upadají v zapomnění, budou navrženy způsoby, které by mohly přispět k jejich osvětě.

3 Teoretická východiska

Tato část bakalářské práce bude věnována technickým vlastnostem drobných církevních staveb, církevním restitucím, právní ochraně těchto staveb a možnostem získávání peněžních prostředků na jejich opravy.

3.1 Technické vlastnosti staveb

Všechny stavby, ať už církevní či jiné, se skládají z řady prvků, které tvoří jeden samostatný celek. Jedná se především o tyto [Štorm, 2007]:

- základy
- zdivo
- omítka
- práce (kamenická, tesařská, klempířská, pokrývačská, truhlářská, kovářská, sklenářská, natěračská, dlaždičská, malířská).

Základy

Základy jsou jedním z nejdůležitějších prvků k zajištění stability a následného zachování stavby. Dnes se využívá rozličných metod k zjištění spolehlivých základů, dříve k tomu však byly zapotřebí pouhé poznatky získané na základě zkušeností. Avšak i přes omezené možnosti našich předků nejsou na stavbách pozorovány téměř žádné deformace způsobené nedokonalým zakládáním. Základová půda se na základě své hodnoty dělí do šesti stupňů. Nejméně kvalitní z nich jsou bahno a rašelina, které nesnesou žádné zatížení. Velmi podstatná je také hloubka základů, která musí počítat se zamrzním a opětovným rozmrzním půdy. V těchto končinách půda zamrzá i do hloubky 1 m. Svou roli zde tedy hrají i přírodní podmínky. Nežádoucí je extrémní sucho i vlhko, které mají za důsledek pohyb půdy a následné poničení stavby trhlinami způsobenými otočením, posunem nebo poklesem základů. Vlhko nemusí mít však pouze jen klimatický původ, ale může ho zapříčinit i voda přetéající z okapových rour a nesprávně vedená kanalizace. Základy ztrácejí na své kvalitě rovněž velkým provozem na pozemních komunikacích v okolí stavby, umělým vysoušením terénu a větráním hornin. Je tedy na místě vyžádat si před vyhloubením základů geologický průzkum v dané lokalitě.

Zdivo

Účelem zdi není pouze poskytnutí svého povrchu k dalšímu využití, ale působí rovněž i svou konstrukcí. Ve stavebnictví rozeznáváme dva nejčastější druhy zdiva. Zdivo vázané se vyznačuje kladením jednotlivých stavebních kvádrů na sebe, které poté tvoří vodorovné a svislé spáry. Zdivo lité se lije do předem připravené duté dřevěné konstrukce či výkopu, aby poté nabylo požadovaného tvaru zdi. Dříve se používala vápenná malta s kamennými úlomky, dnes se používá betonová směs. I stavebních kvádrů, které se používají při tvorbě zdiva vázaného, může být více druhů. Pakliže jsou tyto stavební jednotky stejného tvaru a velikosti, nazývají se opus isodomon [Štorm, 2007, s. 29]. Pokud je však zeď tvořena kvádry různých velikostí, jedná se o opus pseudoisodomon [Štorm, 2007, s. 29]. Jedny z nejstarších druhů zdí jsou tvořeny kusy kamene navrstvenými na sebe, z nichž některé mohou být i třikrát větší než ostatní. Navršené kameny jen velmi těžko tvoří vodorovné a svislé spáry a takto vzniklé zdivo je nazýváno opus incertum [Štorm, 2007, s. 30].

Pokud není při stavbě použito kamenných kvádrů, je zeď tvořena cihlami. Především v severním pohraničí se používaly cihly nepálené, které se pozvolna sušily na slunci ze směsi cihlářské hlíny, příměsí řezanky, vřesu, odpadu lnu, konopí, rašeliny a někdy i hovězí srsti. Takto získané cihly bylo nutné chránit proti vlhku, zároveň je to však vynikající izolace. Pomocí pálených cihel můžeme snadno stanovit stáří stavby, protože každý stavební sloh upřednostňoval jiné rozměry cihel [Štorm, 2007, s. 32].

Cihly i kameny mohou být na sebe naskládány na sucho, častěji se však používá malta. Ta se skládá z vody, plniva (písek) a pojiva (vápno). Nejčastějším pojivem je právě vápno, ale je možné se setkat i s maltami sádrovými, hliněnými, asfaltovými a cementovými.

Velmi důležitým prvkem tvořeným ze zdiva jsou klenby, které slouží k rovnoměrnému rozložení tlaku vrchních pater do nosných zdí. Jsou daleko spolehlivější než stropy, zároveň ale mají i své nedostatky. Přetížením klenby může dojít k poškození obvodových zdí, jejich rozevření a následné zlomení klenby. Poškozenou klenbu je potřeba ve stabilním stavu zafixovat, poškozené místo odstranit a následně ho znovu vyklenout. Jakákoliv změna v hmotnosti, pro kterou byla klenba navržena (odstranění vrchního patra, atiky), může vést k poškození nezátížených zdí. Při konstrukci klenby je třeba brát v úvahu i hmotnost napadaného sněhu, dešťové vody a působení okolní vegetace.

Omítka

Význam omítky je především izolační, slouží však i k zobrazování různých štukových ornamentů a sgrafit. Pokud dojde k poškození omítky, je ve většině případů přivolán stavební odborník, kterému nedochází historický význam stavby, a rozhodne se veškerou omítku odstranit. Existuje ale i jiný způsob, který se nazývá leptání omítky. Řídkým štukem se odchlípnutá omítka znovu přichytí k povrchu a i nadále je velmi pevná.

Práce

Práce kamenická se věnuje jemnému opracování kamene do požadované podoby a v současnosti zažívá kvůli používání betonu úpadek. I počet otevřených lomů se oproti dřívějším dobám velice snížil, a tak je téměř nemožné k opravě staveb použít původní materiál. Druhy kamene se od sebe liší tvrdostí, složením, trvanlivostí, barvou, možnostmi jejich opracování a mnohými dalšími. Především pískovce a vápence si na svém povrchu vytvářejí krustu, která chrání kámen před vniknutím infekcí. Tato krusta však nesmí být násilně poškozena, neboť kámen je schopen si ji vytvořit jen jednou. Při obnovování částí předmětů se využívá kamenických značek, kterými kameník společně s letopočtem nový kus označí. Je tedy žádoucí, aby i nadále bylo možné rozeznat, která část díla je původní a která nahrazená.

Tesařská práce pracuje se dřevem, kterého je stále méně a méně, a proto se stává vzácným. Je tomu i proto, že dřevo je základní výrobní surovina v mnoha dalších průmyslových odvětvích. V památkové péči se tedy se dřevem šetří a nenahrazuje se bez přičiny. Rozeznáváme dřeva měkká (lípa, vrba, olše, smrk, topol, jedle, borovice), tvrdá (buk, dub, habr, ořešák, javor, jilm, jasan) a polotvrdá. Dřevo je nejčastěji napadáno červotočem a houbou dřevomorkou, ohroženo je pak hnilobou a trouchnivěním. Používat by se měla dřeva zralá, pocházející ze stromů starých padesát až sto let a před použitím dokonale vysušená, aby se ve stavební konstrukci nekroutila.

Klempířská práce se zabývá okapními žlaby, oplechováním říms, štítů, atik, parapetů a drobných zdobných detailů. Do poloviny 19. století však stavby okapy neměly a voda byla odváděna chrličí. Při použití následného nátěru by se u okapů mělo vycházet z barvy krytiny, u oplechování průčelí se však volí barva lehce odlišná, aby bylo opět možné rozlišit původní a nové prvky [Štorm, 2007, s. 88].

Krytinami se zabývá pokrývačská práce a na její kvalitě závisí následné přežití staveb. Dříve se používala sláma, břídlíce, šindel a kamenné desky. Tyto krytiny z přirozených hmot byly postupně vytlačovány a nahrazeny krytinami umělými, jejichž základem je pálená hlína. Nejpoužívanější pálené tašky se nazývají bobrovky, podle svého typického tvaru připomínající bobří ocas. Jedna z nejlevnějších používaných krytin je eternit, který je velmi lehký a trvanlivý. Při požáru však praská a jeho úlomky vystřelují do okolí.

Truhláři se specializují na rámování oken, dveří, ale i na dřevěná obložení stěn, stropů, schodiště, lavice a další interiérové prvky staveb. Při opravě dveří je především nutné zachránit, co se dá. Většinou se sejme kování, které se po náležitém očištění a konzervaci opět použije na dveře nové.

Na práci s kujným železem je zaměřena kovářská práce. Dříve se velmi často stávalo, že se kovář nechal unést přílišnou nežádoucí zdobností prvku na úkor kvality řemeslného zpracování železa. V současnosti jsou velmi žádané především kování dveří a oken a mříže. Ty by neměly působit mohutně, ale zároveň by měly plnit svůj účel. Proto se volí tloušťka železného prutu kolem 20 mm. Jediná záporná vlastnost železa je ta, že podléhá korozi.

S první prací se sklem se setkáváme u staveb pocházejících ze 14. století [Štorm, 2007, s. 109]. Jednalo se o barevná kostelní skla a v dnešní době jsou zhotovovány i skleněné zdi a luxferové konstrukce. Obtížně se ale čistí a jejich poničené části se špatně nahrazují.

Natěračská práce chrání materiály před účinky vnějších vlivů. V památkové péči je možné se setkat výhradně s nátěry dřeva a kovů, natírání jiných materiálů je spíše výjimkou [Štorm, 2007, s. 111]. Používá se zde kličových, temperových a olejových barev. Většinou se natírá barvou v tónu, který je typický pro slohové období, ze kterého stavba pochází.

Práce dlaždičská se zabývá jak dlažbou interiérovou, tak exteriérovou. Dlažba se podle použitého materiálu dělí na kamennou, keramickou, dřevěnou a štukovou [Štorm, 2007, s. 113].

Malířská práce se zaměřuje nejen na barevný nátěr celé stavby, ale i na výzdobu interiéru v podobě nástěnných maleb a pozlacení různých předmětů.

3.2 Církevní restituce

Nejaktuálnějším tématem jsou jednoznačně církevní restituce. Jedná se o vydání majetku, který byl zabaven církvím za minulého režimu. Představitelé církví měli možnost podat žádost o navrácení konkrétních pozemků, staveb a movitého majetku do konce roku 2013. K tomuto datu požádaly církve podnik Lesy České republiky o vrácení 34 978 parcel, Státní pozemkový úřad zaznamenal žádosti o 37 811 pozemků. Tyto dvě instituce jsou zodpovědné za největší část majetku, který je předmětem restitucí. Co se staveb týče, požadují církve o navrácení zhruba 900 budov. Většinou se jedná o drobné zemědělské stavby a hájenky. Dalšími institucemi, které jsou s restitucemi spojovány, jsou Povodí Vltavy, Správa železniční dopravní cesty, Národní památkový ústav a Ředitelství silnic a dálnic. Tyto však evidují o poznání menší množství žádostí. Národní památkový ústav obdržel osm žádostí o stavby, mezi nimi například zámek v Kroměříži, hrad Bouzov a kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, který je společně s kroměřížským zámekem zapsán na seznamu UNESCO. Celková hodnota požadovaného majetku je podle odhadů 75 miliard korun [www.pfcr.cz, 2013].

Restituce jsou zdlouhavý proces, který se táhne už od devadesátých let dvacátého století. V roce 1990 byl přijat výčtový zákon, na jehož základě dostaly církve zpět zhruba 200 budov. V listopadu 2012 byl po několika odkladech poslanci schválen zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi, který začal platit od ledna roku 2013. Od tohoto okamžiku měly církve možnost podávat své žádosti o navrácení majetku a takto mohly činit až do 2. ledna 2014, kdy byl poslední možný termín pro podání výzvy. Odhadem do ledna 2043 by mělo být církvím vyplaceno zhruba 59 miliard za majetek, který nebude možné zpět vydat [Navara, 2014, s. 12].

3.2.1 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, pojmy a postupy

Na základě zákona č. 428/2012 Sb. ze dne 8. listopadu 2012 o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je nutné vymezit, co je vlastně předmětem restitucí a jaké jsou podmínky pro navrácení požadovaného majetku.

Předmětem je především původní majetek registrovaných církví a náboženských organizací, dále pak majetková práva a hodnoty, vlastnické podíly a příslušenství, které musely být alespoň krátký úsek časového období ve vlastnictví církví a náboženských organizací, Náboženské matice nebo pak ve vlastnictví právnických osob, které byly založeny pro podporu činnosti církví a náboženských organizací, jako je například charitativní, zdravotnická, administrativní nebo vzdělávací činnost. Předmětem restitucí jsou pak dále pozemky, které k 24. červnu 1991 spadaly do zemědělského půdního fondu nebo do lesního půdního fondu, hospodářské budovy, obytné budovy, stavby, které patří do hospodářských usedlostí, zastavěné pozemky, stavby určené pro zemědělskou a lesní výrobu, popřípadě stavby související s vodním hospodářstvím [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 1 - § 2, 2012].

Rozlišují se zde dva druhy osob. Osoby oprávněné, které mají možnost podat žádost o navrácení zabaveného majetku, a osoby povinné, které mají naopak povinnost požadovaný majetek vracet. Oprávněnými osobami jsou tímto zákonem stanoveny registrované církve a náboženské společnosti, právnické osoby, které jsou součástí registrované církve a náboženské společnosti, právnické osoby fungující pro podporu činnosti církve a náboženské společnosti a Náboženská matice. Povinnými osobami jsou především Pozemkový fond České republiky, Lesy České republiky, s. p., stát, státní podniky, státní organizace, státní fondy a státní příspěvkové organizace [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 3 - § 4, 2012].

Tento zákon se zabývá skutečnostmi, které vedly k majetkovým křivdám, a dále tyto křivdy specifikuje. Jedná se o odnětí věci bez poskytnutí náhrady za ni podle zákona č. 142/1947 Sb., kterým byla provedena revize pozemkové reformy, nebo pak podle zákona č. 46/1948 Sb. a pozemkové reformě nové [aplikace.mvcr.cz, 2013]. Dále odebrání věci dle zákona č. 185/1948 Sb. Tímto zákonem došlo k zestátnění ošetřovacích ústavů a léčeben a byla přeorganizována zdravotní péče ve státních ústavech. Dalšími starými zákony, jejichž negativní dopady tento zákon odstraňuje, je zákon č. 124/1948 Sb., o znárodnění vybraných podniků působících v pohostinství a ubytování a zákon č. 125/1948 Sb., o znárodnění lázní a naturálních zdrojů s léčivým účinkem a správě majetku lázní [aplikace.mvcr.cz, 2013]. Do skutečností, které vedly ke křivdám, se

zahrnují rovněž činnosti Náboženské matice a její hospodaření s majetkem, který jí nepatřil, zkrácená dražba provedená za účelem uhrazení závazku státu, darování uskutečněné v tísní, uzavření kupní smlouvy k němuž došlo v tísní nebo za nevýhodných podmínek, nepřijetí dědictví v tísní, odebrání majetku, které nebylo v souladu s tehdejšími právními úpravami a nebyla za něj poskytnuta odpovídající kompenzace, vyvlastnění věci, která už ale neslouží tomu danému účelu, kvůli kterému vyvlastněna byla, ačkoli za ni byla poskytnuta odpovídající náhrada, odebrání věci a její ponechání, aniž by pro to existoval právní důvod a pronásledování či jiné diskriminování z hlediska náboženského a politického, které není v souladu s přijímanými principy demokratického státu, lidskými právy a svobodou [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 5, 2012].

Náboženská matice je zcela samostatně fungující orgán, který vlastní část majetku římskokatolické církve, se kterým dále hospodář a získané výnosy slouží pro podporu a rozvoj dané církve. Je to veřejný fond, který vystupuje jako právní subjekt. Oprávněná osoba má tedy právo požadovat o navrácení svého majetku, pakliže k jeho vyvlastnění došlo uvedenými způsoby.

Ne vždy však onu věc lze vydat, zákon tedy upravuje i tyto náležitosti. Věc nebude vrácena oprávněné osobě, pokud se jedná o zastavěný pozemek a stavba vznikla v souladu s příslušnými zákony. Dále pokud se nemovitá věc nachází ve vojenském prostoru, nebo slouží k činnosti bezpečnostních složek, pokud pozemek nebo jeho část je zahrnuta do technické a dopravní infrastruktury či je součástí přírodní rezervace nebo národního parku. Do majetku, který nepodléhá restitucím, patří také církevní matriky, majetek zabavený na základě prezidentských dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., jejichž vydáním byla zkonfiskována zemědělská půda Maďarů, Němců a zrádců národa českého a slovenského [aplikace.mvcr.cz, 2013], dále pak pozemky již nadále nespádající do zemědělského půdního fondu, které v současné době slouží jako využívané hřiště a nemovité věci nutné pro zachování fungování státu, za které neexistuje adekvátní náhrada. V tomto případě musí oprávněná osoba osobě povinné nabídnout možnost nájmu nemovité věci, a to až po dobu deseti let ode dne nabytí vlastnického práva věci [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 8, 2012].

V případě vydávání zemědělské nemovitosti je zde dán zcela přesný postup. Oprávněná osoba má možnost do dvanácti měsíců od data platnosti tohoto zákona písemně vyzvat povinnou osobu k vrácení zemědělské nemovitosti a rovněž musí doložit dokumenty o tom, že tato nemovitost spadala do dřívějšího majetku příslušné církve či náboženské společnosti a byla vyvlastněna některým z uvedených způsobů majetkové křivdy, a listinu dokládající, že daná osoba má na zabavenou zemědělskou nemovitost právní nárok, pakliže by v době jejího vyvlastnění byl majitelem předchůdce oprávněné osoby, která je v takovém případě nucena prokázat své právní nástupnictví. Poslední listina, kterou zde zákon zmiňuje, se dokládá v případě, že povinnou osobou je stát, státní podnik, státní fond, státní příspěvková organizace nebo jiná státní organizace. Tuto výzvu lze samozřejmě doplňovat i dalšími dokumenty prokazujícími nárok oprávněné osoby. Po jejím doručení povinné osobě má tato osoba lhůtu 15 dnů na to, aby doložila kopii výzvy příslušnému pozemkovému úřadu a 6 měsíců na to, aby s oprávněnou osobou uzavřela písemnou formou dohodu o vydání zemědělské nemovitosti, která musí být schválena příslušným pozemkovým úřadem. Ten ji však může zamítnout v případě, že se nebude zemědělské nemovitosti týkat a pokud nebude v harmonii se zákonem. V případě, že nedojde k uzavření této dohody, má pozemkový úřad rovněž právo rozhodnout o vydání nemovitosti na základě žádosti oprávněné osoby a to v průběhu 6 měsíců, u komplikovanějších případů tato doba činí 12 měsíců. Proti tomuto rozhodnutí se již nelze odvolat [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 9, 2012].

Postup v případě vydávání jiné než zemědělské nemovitosti je stejný, pouze zde již není zainteresovaný pozemkový úřad ale katastr nemovitostí. Vlastnictví nemovitosti tak oprávněná osoba nabyde vkladem této věci do katastru. Nedošlo-li k uzavření dohody o vydání nemovitosti, má oprávněná osoba možnost se do tří let obrátit na soud a dožadovat se projevu dobré vůle. Po uplynutí této doby již ztrácí nárok [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 10, 2012].

Zákon zohledňuje i to, že povinná osoba nemusí být osobě oprávněné známa. V tomto případě požádá o nutné informace katastrální úřad. Ten má ode dne doručení této žádosti šest měsíců na to, aby údaje zjistil, zpracoval a zaslal zpět oprávněné osobě. Ta je

pak již schopna zaslat výzvu o vydání majetku povinné osobě či Pozemkovému fondu České republiky nebo Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, pakliže ze získaných údajů vyplýne, že vlastníkem nemovitosti je stát, nebo pokud v katastru není jako vlastník zapsán nikdo [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 11, 2012].

S požadovanou nemovitostí se automaticky vydávají i movité předměty, které náležely do dřívějšího majetku registrovaných církví a náboženských organizací a které měly ve spojení s nemovitostí svůj účel. Požadované věci se oprávněné osobě vydávají v takovém stavu, v jakém se nalézají v čase doručení výzvy, společně s dalšími předměty tvořícími součást těchto věcí a jsou nezbytné pro její další užívání k danému účelu. Může se však stát, že na žádané věci je uvaleno zástavní právo. Toto však zaniká dnem vydání věci. Pokud byla před dnem vydání povinnou osobou uzavřena smlouva o užívání věci či o věcném břemeni, oprávněná osoba může po nabytí věci tuto smlouvu do jednoho roku vypovědět s výpovědní lhůtou trvající šest měsíců. Strany se ale mohou dohodnout i jinak [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 12, 2012].

S věcmi, na které jsou vzneseny nároky o vydání, není dovoleno manipulovat za účelem převodu této věci do vlastnictví jiné osoby než osoby oprávněné, poskytnout ji jiné osobě k užívání či poskytnout část práva opravňujícího další osobu s věcí zacházet, popřípadě obchodovat. Povinná osoba nesmí též s věcí manipulovat na místa, která se nacházejí mimo její prostory. Může však věc odložit u schovatele, ale pouze na základě písemné dohody.

Zákon ukládá státu a ostatním povinným osobám, že musejí zaplatit veškeré náklady vynaložené za účelem ocenění a identifikace věcí a zhotovit listiny potřebné pro zjištění povinné osoby v případě, že není známa [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 14, 2012].

Registrované církve a náboženské společnosti mají v případě uzavření smlouvy o vypořádání se státem nárok na finanční náhradu, která jim bude paušálně vyplácena. Částky se liší podle jednotlivých církví, kterých je celkem šestnáct. Náhrada pro římskokatolickou církev činí 47 200 000 000 Kč, pro Církev československou husitskou je

to 3 085 312 000 Kč a pro Českobratrskou církev evangelickou 2 266 593 186 Kč. Pro ostatní církve se náhrady pohybují v řádech stovek milionů Kč. Tyto finanční obnosy budou církvím vypláceny ve třiceti po sobě následujících letech a výše jednotlivé splátky se stanoví jako podíl ještě nesplacené náhrady a počtu let, po které se bude vyplácet. Vyplácení finančních náhrad spadá pod Ministerstvo kultury, které tak musí učinit vždy nejpozději k poslednímu dni daného roku, za který je částka vyplácena. Jednotlivé splátky jsou ovlivňovány inflací, jejíž výše je zveřejňována Českým statistickým úřadem. Ministerstvo kultury má povinnost konkrétní církvi či náboženské společnosti oznámit novou částku splátky náhrady, která je vlivem inflace vyšší. Celá výše finančních náhrad nepodléhá zdanění ani jiným poplatkům [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 15, 2012].

Aby měla každá církev či náboženská společnost uvedená v tomto zákoně nárok na finanční náhradu, musí se státem uzavřít smlouvu o vypořádání, ve které stát vystupuje jako dlužník a církev či náboženská společnost má roli věřitele. Jménem státu je pověřena jednat vláda, za jednotlivé církve vystupuje statutární orgán. Ten v případě jeho omezených pravomocí v jednání o majetku, musí být církví zmocněn. Smlouva musí obsahovat i další důležité náležitosti, jako je celková výše vyplácené finanční náhrady splácené ve třiceti po sobě následujících ročních splátkách, údaje o tom, podle čeho budou jednotlivé splátky zvyšovány, že smlouva o vypořádání nesmí zaniknout jinak než jejím splněním popřípadě na základě dohody obou stran a nakonec se v ní stát zavazuje k další finanční podpoře činnosti konkrétní církve a náboženské organizace. Ministerstvo kultury musí každé z šestnácti církví či náboženských společností doručit návrh této smlouvy do dvou měsíců od nabytí platnosti zákona a uzavřena musí být do devíti měsíců od zavedení tohoto zákona. Pokud dojde k neuzavření smlouvy ze strany státu, může se církev či náboženská společnost obrátit na soud a dožadovat se projevu dobré vůle [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 16, 2012].

Jak již bylo zmiňováno, stát se podpisem smlouvy o vypořádání zavazuje také k další finanční podpoře církví a to po dobu 17 let od data platnosti tohoto zákona. Výše tohoto příspěvku se v prvních třech letech odvíjí podle zákona č. 218/1949 Sb. V něm jsou stanoveny základní plat duchovního, tzv. hodnostní přídavek, jehož výše se odvíjí podle

postavení a není tudíž jednotný pro všechny, a případné odměny za vyšší výkon. Církevní hodnostáři podle tohoto zákona měli rovněž nárok na sociální dávky na děti a na náhradu výdajů spojených se stěhováním a cestováním. Jednotlivým církvím stát vyplácel náklady na bohoslužby a jiné církevní činnosti a administrativu. V dalších letech se výše tohoto poplatku upravuje snížením o 5 % částky vyplacené v prvním roce. Tento příspěvek se nevyplácí nejpozději k poslednímu dni kalendářního roku, jako tomu je u finanční náhrady poskytované na základě smlouvy o vyrovnání. Vztahuje se k roku, ve kterém je poskytován, a tak musí být vyplacen nejpozději do posledního lednového dne daného roku [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 17, 2012].

3.2.2 Závěrečná ustanovení

V závěrečných ustanoveních tohoto zákona jsou uvedeny další doplňující skutečnosti. Jednou z nich je, že pokud se oprávněná osoba při svém domáhání se vyvlastněného majetku obrátí na soud, není povinna hradit soudní výlohy. Jsou zde i vymezeny konkrétní stavby, na které se zákon o majetkovém vypořádání s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi nevztahuje. Jedná se o katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha, které se nacházejí v Praze, v katastrálním území Hradčan. Dalšími zmiňovanými stavbami jsou budova č.p. 37 a budova č.p. 48 o celkové výměře 1 758 m² nacházející se rovněž na tomto území. V poslední řadě vyhotoví Ministerstvo kultury ve spolupráci s Českým statistickým úřadem a Ministerstvem financí formulář, kterým budou povinné osoby Ministerstvu kultury poskytovat data ze svého účetnictví o vydaných věcech. Údaje za daný rok musí poskytnout vždy nejpozději do konce února budoucího roku [Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, § 18, 2012].

3.3 Právní ochrana církevních památek

U této kapitoly je třeba se zamyslet nad tím, zda se církevními památkami a jejich právní ochranou může zabývat pouze tuzemská právní úprava. Většinou je názor takový, že pouze právní řád jednoho státu nestačí, a proto by bylo vhodné tuto otázku zařadit do evropského rámce. V letech 1999 a 2000 tak vznikl projekt zabývající se porovnáním právní úpravy péče o církevní památky ve vybraných členských státech Evropské unie. Tento projekt, financovaný Ministerstvem kultury, nesl název Rozbor právní úpravy památkové péče ve vybraných zemích Evropské unie a návrh na řešení ochrany památek v České republice [Balík a kol., 2012, s. 21]. Ačkoli získané údaje již nejsou zcela aktuální, některé výsledky jsou stále platné. Zatím byla publikována pouze část tohoto rozboru, která se týkala péče o památky ve Spolkové republice Německo.

3.3.1 Tři různé pohledy na právní ochranu

Ve většině právních úprav států Evropské unie převládá názor, že církevní památka je věc určená k výkonu bohoslužby. Jako první krok k ochraně církevních staveb by měl být přesně vymezený vztah mezi státem, církví a náboženskými společnostmi. Je více možností, jak tento vztah specifikovat. Příkladem může být Spolková republika Německo, kde jednotlivé spolkové země mají na výběr hned několik způsobů, jak danou problematiku řešit. První možnost přenechává všechnu pravomoc dotčené církvi nebo náboženské organizaci, která pak rozhoduje o péči o tyto stavby a předměty ve vlastnictví církve, včetně far a hospodářských budov. Toto řešení předpokládá vznik veřejnoprávní smlouvy mezi státem a církví nebo náboženskou společností a částečně se k němu přiklání Itálie. V právních předpisech Itálie je stanoveno, že právní ochrana se vztahuje i na stavby, které vlastní církev a náboženské organizace. Ovšem je zde ustanovena povinnost úřadů, že se musí v případě úprav s církví či organizací dohodnout. Tyto smlouvy mezi Italskou republikou a církví nebo náboženskou společností jsou uzavírány na základě Ústavy italské republiky a stát je povinen dodržet závazky, které mu ze smlouvy vyplývají. Čistě smluvní řešení tohoto problému v podobě smlouvy mezi státem a církví nebo náboženskou organizací je mimo území Spolkové republiky Německo výjimečné [Balík a kol., 2012, s. 21].

Střední možností pro řešení tohoto problému je to, že se právní úprava zaměří pouze na konstatování povinnosti úřadu veřejné správy. Zdůrazňuje se však, že se tato povinnost netýká majetku církve nebo náboženské instituce, ale pouze objektů, které slouží k vykonávání bohoslužeb bez ohledu na to, kdo je jejich vlastníkem [Balík a kol., 2012, s. 23].

Jako naprostý opak těchto dvou možností je úplná odluka státu a církve. Toto se uplatňuje ve Francii, která se kromě několika ustanovení specifickou ochranou svých církevních památek nijak nezabývá. Francouzský zákon o historických památkách z 31. 12. 1913 umožňuje ministru kultury nařídít dočasné přemístění dotyčného předmětu do katedrální pokladny, jde-li o věc určenou k výkonu bohoslužeb. V oběžníku č. 68 – 95 z 11. 3. 1968 doporučuje ministr vnitra prefektům, co dělat v případě krádeže uměleckých děl v kostelech, která nejsou nijak přichycena nebo zabezpečena. Jako řešení navrhuje přidělení těchto děl k podstavci nebo ke stěně kostela, jejich dočasné přesunutí do katedrální pokladny a instalaci poplašných systémů. Další oběžník z 8. 12. 1970 se zabývá přestavbami a vnitřními úpravami kostelů. Portugalsko a belgický region Brusel se ochranou církevních staveb nezabývají ani v technických ustanoveních [www.legifrance.gouv.fr, 2013].

Naprosto zde vybočuje zákon o španělském kulturním dědictví vydaný 25. června 1985. Článek 28 tohoto zákona stanovuje, že movité věci, které jsou prohlášeny za předmět s kulturním významem a které jsou ve vlastnictvích církevních institucí, nemohou být za úplatu ani bezplatně převáděny, ani postupovány soukromníkům nebo obchodním společnostem. Tyto movitosti mohou být postoupeny jenom ve prospěch veřejnoprávních organizací, státu, nebo církevních institucí. Španělsko se stejně jako výše popsané státy nevěnuje samostatné ochraně církevních staveb s ohledem na výkon bohoslužby [Balík a kol., 2012, s. 22 – 23].

V rámci Evropské unie tudíž neexistuje jednotný postup, jak přistupovat k ochraně církevních památek, a dokonce žádný z nich nepřevažuje. Je možné pouze konstatovat, že rozhodující je vyjasnění vztahu mezi státem, církví a náboženskými institucemi a to vždy, ať už je zvolena jakákoli ze jmenovaných cest.

A nyní jak je tomu u nás, v České republice. Náš stát se řadí k zemím, které nedisponují právní úpravou ochrany nemovitých církevních památek, protože zákon o státní památkové péči o nich neobsahuje žádné speciální vymezení [Varhaník, Malý, 2011]. Je třeba si uvědomit, že církevní památky přeci jen nějaké své specifické znaky mají a tato skutečnost může hrát důležitou roli při jejich právním posuzování. Rozhodující není jejich vlastnictví, ale jejich kultovní účely. Poněkud komplikovanější je tedy situace u staveb, které jsou sice vnímány jako kulturní památky, ale již neslouží k vykonávání kultu. To se stalo s velkým množstvím staveb z období josefínských reforem, které ztratily svůj původní účel a začaly sloužit světským účelům. Mnohdy také prošly řadou nevratných úprav. I přesto, že už se nejedná o církevní stavby v pravém slova smyslu, platí pro nakládání s těmito památkami obecné přístupy památkové péče, neboť zájem o jejich zachování neustále trvá [Balík a kol., 2012, s. 25].

Častým jevem je také předání památky jiné církvi nebo náboženské organizaci, nebo možná změna ve způsobu výkonu kultu. V prvním odstavci článku 16 Listiny základních práv a svobod je uvedeno, že každý má právo na svobodu vyznání, svou víru je oprávněn projevovat sám nebo s jinými, soukromně i veřejně, bohoslužbou, vyučováním a náboženskými akty. Zároveň však podle čtvrtého odstavce tohoto článku mohou být v demokratické zemi přijata opatření pro ochranu veřejného pořádku a bezpečnosti, mravnosti, zdraví, práv a svobod ostatních, která mohou omezit ustanovení uvedená v odstavci prvním o svobodě projevu náboženství [Listina základních práv a svobod, 2014, s. 15 – 17].

Prvotním cílem památkové péče by měla být schopnost uchovat památkám podobu, která jim byla vtisknuta dobou, ve které byly postaveny nebo zažily svou největší proměnu. Touto problematikou se zabývá článek 11 Mezinárodní charty o konzervaci a restaurování památek a sídel, která je známá spíše jako Benátská charta. Zde se uvádí, že všechny doby, které se podílely na celkovém konečném vzhledu církevní památky, mají být respektovány. Článek 6 dále uvádí, že je nezbytné zachování prostředí a měřítko při konzervování památek. Další důležitou činností je ochrana staveb proti snaze o sjednocení stylu památky a odstranění zásahů novějších dob, což může mít daleko větší následky, než navrstvení jednotlivých stavebních slohů na sobě [portal.uur.cz, 2014]. Je třeba zde také uvést § 1 odst. 1 zákona o státní památkové péči, který si za cíl stanovuje vytvoření

podmínek pro zachování, další zpřístupňování a využívání staveb k vhodným účelům. Dále by církevní památky měly sloužit k rozvoji vědy, umění, kultury, vzdělanosti, estetického cítění, patriotismu, formování tradic a k dalšímu rozvoji celé společnosti [aplikace.mvcr.cz, 2013]. Toto pak dále rozvádí Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy. Česká republika se přijetím této smlouvy a na základě článku 11 tohoto dokumentu zavázala k respektování historických a architektonických vlastností církevních památek a k jejich možnému současnému využívání a zpřístupňování [www.npu.cz, 2014]. Zde můžeme zmínit čl. 9 Benátské charty, který se zabývá restaurátorskými operacemi. Tyto činnosti mají zachovat historické hodnoty a mají brát v úvahu autentické dokumenty. Je tedy na místě nejprve vymežit pojem historická hodnota. Podle Aloise Riegla, rakouského historika umění, prezentuje historická hodnota určitou etapu tvůrčího vývoje lidstva, která se do stavby nejvíce vtiskla. Čím lepší je původní stav památek, tím větší je historická hodnota. Podle Riegla by hlavním výstupem měl být dokument pro budoucí bádání, podle něhož by historici měli přehled o našich zásadách, které by případně mohli nahradit lepšími. Zastánci historické hodnoty tedy dbají především na pokud možno nejvyšší zachování památek ve stavu, v jakém jsme je zdědili po předchozích generacích. Státní památková péče by tak měla řešit otázku, zda je důležitější respektovat účel využívání církevní památky, pro který byla zřízena, nebo zda zasahovat do vzhledu stavby výměnou některých prvků, což může být podstatné pro další zachování, avšak může mít nedozírný vliv na další využívání a může snížit historickou hodnotu. Zda tento problém vyřešit z hlediska historického nebo z hlediska právního, může být rozhodnuto na základě návrhu předpokládaných úprav církevní stavby [Balík a kol., 2012, s. 25]. Nadále je možné setkat se s problémem zrušených hřbitovů, které sice nejsou považovány za památku sloužící k výkonu kultu, ale velmi úzce se k náboženskému cítění a výkonu kultu mohou vázat. Asi nejznámějším případem, o jehož zviditelnění se postarala především média, je případ z roku 1999. Jednalo se o objev zrušeného židovského hřbitova ve Vladislavově ulici v Praze, který od roku 1254 sloužil jako centrální židovský hřbitov.

3.4 Financování církevních staveb

K získání potřebného množství finančních prostředků existuje v České republice řada způsobů. Jedná se o tyto:

- dotační programy ČR a EU
- rozpočty obcí samotných
- nadace a občanská sdružení
- veřejné sbírky
- finance církví

3.4.1 Dotační programy ČR a EU

Státní zemědělský intervenční fond

Prostředky jím poskytované jsou z části tvořeny zdroji z Evropské unie a z části státními financemi. Je tedy možné ho považovat za zprostředkovatele evropských dotací. Jednou z možností, jak získat finanční prostředky na opravy a údržbu drobných církevních staveb, je „Program rozvoje venkova“ SZIF a pod něj spadající opatření OSA III. 2.2 – Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova. Program poskytuje dotace pro tento účel obcím, jejichž počet obyvatel nepřesáhl tři tisíce. Minimálně poskytuje 40 tisíc a nejvýše pak 400 tisíc Kč, což musí představovat alespoň 70 % financí celkově vydaných. Obec žádající o dotaci se do projektu může zapojit například tím, že poskytne k uskutečnění projektu práci svých občanů nebo zajistí materiál. Dalším kritériem pro poskytnutí dotace je vlastnictví dané sakrální stavby. Tu musí vlastnit žadatel o dotaci, tedy obec, a tato stavba nesmí být zapsána jako kulturní památka, což se snadno zjistí z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky [www.szif.cz, 2013].

Ministerstvo kultury

Poskytování dotací ze státního rozpočtu se řídí zásadami vlády pro poskytování dotací a grantů z rozpočtu ČR a ty jsou poskytovány nestátním organizacím, které nehospodaří za účelem zisku. Toto navazuje na zákon č. 218/2000 Sb., o pravidlech rozpočtů a celé poskytování finančních prostředků se dále řídí dále zákonem č. 143/2001 Sb., o hospodářské soutěži a její ochraně. Poskytnutím dotací se dle těchto rozumí zvýšení

hodnoty nehmotného a také hmotného dlouhodobého majetku. Dotace se na základě zákona č. 218/2000 Sb. mohou poskytovat registrovaným církvím a náboženským společnostem a rovněž dalším kulturně-ochranářsky působícím právníckým osobám [Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, 2000]. Postup ústředních orgánů je následující. Orgán vždy vyhlásí několik programů, v jejichž rámci budou dotace poskytnuty. Může se stát, že oblast požadovaného zaměření v nabídce vůbec nebude. Následně se přihlásí formou žádosti žadatelé o peněžní prostředky, kteří musejí vypracovat celkový rozpočet na projekt, který chtějí uskutečnit, a celkově ho rozpracovat písemnou formou. Na webových stránkách příslušného ústředního orgánu je pak zveřejněn seznam projektů, které byly vybrány k realizaci, a celková výše jim poskytovaných financí je pak udána nejpozději do konce února toho roku, pro který jsou dotace přiděleny [Státní kulturní politika 2009-2014, 2009].

Pakliže už žadateli byly dotace dříve poskytnuty a opět o ně žádá, musí nejprve předložit vyúčtování předchozí dotace a případné nevyčerpané finance vrátit zpět do rozpočtu státu. Celková výše poskytnutých finančních prostředků je maximálně 70 % celkového rozpočtu projektu, pouze ve výjimečných případech může být poskytnuta v plné výši rozpočtu projektu. Dotace je ve všech případech následně vyplacena buď jednorázově, ve dvou splátkách, nebo pokud je částka vyšší než 10 milionů Kč, je vyhotoven splátkový kalendář [www.mkcr.cz, 2013].

Nedá se ovšem předpokládat, že by Ministerstvo kultury vyhlásilo program na obnovu drobných církevních staveb, i když se zde může nabízet „Havarijní program“, který poskytuje finance na opravu nemovitých kulturních památek, které jsou v katastrofálním stavu, a hrozí jim zánik.

Ministerstvo pro místní rozvoj

I toto ministerstvo aktuálně vyhlásilo program „Podpora obnovy a rozvoje venkova“, který se dále skládá z dalších čtyř podprogramů. Jeden z nich je zaměřen na opravu a udržování drobných církevních staveb v obci. Příjemcem finančních prostředků je jako u Státního zemědělského intervenčního fondu obec, jejíž počet obyvatel nepřesáhl tři tisíce, nebo registrované seskupení obcí. Celková výše podpory je rovněž 70 % z celkových nutných nákladů a může se pohybovat od 50 tisíc do 400 tisíc Kč.

Projekty, na které byly dotace poskytnuty, není možné financovat z dalších národních zdrojů, popřípadě z programů, v nichž je finančně zainteresovaná Evropská unie.

Tímto podprogramem bude organizována záchrana drobných církevních staveb, které se nacházejí na území konkrétní obce a rovněž spadají do jejího majetku. Podmínkou je, aby nebyly prohlášeny za kulturní památku. Konkrétně se program zmiňuje o kaplích, kapličkách, božích mukách, křížích, sochách a to včetně prostranství kolem těchto všech staveb. Se žádostí se musí doložit plánovaný rozpočet projektu, dokumentace o tom, že stavba není evidovaná v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky, výpis z katastru nemovitostí, který by vypovídal o tom, kdo je vlastníkem, a popřípadě stavební plány. Konečný termín pro podání žádosti byl 17. února 2014 [www.mmr.cz, 2013].

3.4.2 Rozpočty obcí samotných

Dalším způsobem financování nákladů spojených s drobnými církevními stavbami je čerpání finančních prostředků z rozpočtu daných obcí. Na základě zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů se rozpočty obcí skládají především z příjmů z obchodování s vlastním majetkem a vlastnickými právy, podnikatelské činnosti právnických osob, které byly obcí zřízeny. Započítávají jsou i místní poplatky hrazené obyvateli, vlastní výdělečná činnost obce, do které se zahrnuje i činnost v oblasti státní správy, dotace poskytované státem, státními fondy, popřípadě krajem, daňové výnosy, finanční prostředky přijaté sankcemi a pokutami, pokud je jejich příjemcem daná obec. Samozřejmě do obecních rozpočtů patří i cizí zdroje financování, kterými se rozumí úvěry, dary a různé finanční podpory, ať už návratné či ne. Návratné podpory představují krátkodobé poskytnutí cizích peněžních prostředků kvůli momentální neschopnosti krytí nákladů z rozpočtu obce. Tato pomoc může být přijata od jiné obce, kraje či státu a není zatížena úrokovou sazbou [Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, § 7, 2000].

Za negativní jev se považuje nečasné splácení této výpomoci, nesestavování ročních rozpočtů, nedodržování pravidel tvorby rozpočtů, neanalyzování předešlého období a jiné další činnosti, což se jinými slovy nazývá správní delikt. Za takové jednání může být uložena sankce až do jednoho milionu Kč [Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, § 22a, 2000].

3.4.3 Nadace a občanská sdružení

V dané oblasti je nejčastěji možné setkat se s aktivitou těchto nadací:

- Nadační fond P. Antonína Šestáka
- Nadace VIA
- Nadace občanského fóra
- Zájmový spolek Velešice
- Okrášlovací spolek města Sušice, o.s.

Nadační fond P. Antonína Šestáka

Získané finance jsou vynakládány především na péči o majetek římskokatolické církve. Nadace se dále věnuje rozvoji duševních hodnot, vzdělávání představených, humanitární činnosti, ale především ochraně a obnově stavebních památek [www.patersestak.cz, 2014].

Nadace VIA

Aktuální program pro rok 2014 nese název „Záchrana drobných památek místního významu“. Jeho cílem je restaurování a následné udržování drobných církevních staveb se zapojením místního obyvatelstva. Společně s tím se věnuje i zvelebování krajiny a zvyšování povědomí o těchto stavbách [www.nadacevia.cz, 2014].

Nadace občanského fóra

Grantový program „Opomíjené památky“ je zaměřen na záchranu zapomenutých drobných sakrálních staveb. Zažádat si o grant mohou právnické osoby, které již v minulosti nějakým způsobem projevili snahu v péči o tyto památky. V tomto období (říjen 2014 – listopad 2015) nyní probíhá realizace přihlášených projektů a každý projekt může být podpořen jen jednou. Granty se poskytují v maximální výši 60 000 Kč [www.nadaceof.cz, 2014].

Zájmový spolek Velešice

Tento neregistrovaný spolek dobrovolníků působící převážně severně od vybrané oblasti zasahuje svou činností i do katastru některých přidružených obcí města Nalžovské Hory. Jeho hlavním cílem je rekonstrukce a následná péče o drobné církevní stavby. Finanční prostředky jsou získávány pomocí darů, určitým obnosem přispívá i samotná obec. Do budoucna se uvažuje o rozšíření působnosti [ústní sdělení, 2013].

Okrášlovací spolek města Sušice, o.s.

Spolek je zaměřen na sdružování osob za účelem prosazování společných zájmů a k tomu využívá především práci svých členů [www.mestosusice.cz, 2013].

3.4.4 Veřejné sbírky

Pod tímto pojmem se rozumí poskytování finančních prostředků dobrovolníky a jejich shromažďování za účelem veřejně prospěšné činnosti, která může být zaměřena i na ochranu drobných církevních staveb. Přesný účel specifikuje právnická osoba, která sbírku pořádá, protože jen tato osoba má na základě zákona č. 117/2001 Sb. právo sbírky konat. Nesmí tak ale činit s úmyslem ohrožení státu, porušování svobody a práv jiných občanů, zneužívání jejich majetku a narušování běžného chodu společnosti. Shromažďování jiných než peněžních darů již není za veřejnou sbírku považováno, stejně tak jako sbírka pořádaná politickými stranami, občanskými sdruženími, hnutími, odborovými organizacemi, spolky a dalšími seskupeními uvnitř těchto forem s cílem získat finance na uskutečnění jejich cílů. Rovněž se sem nezahrnují sbírky registrovaných církví a náboženských společností konané v místech vykonávání bohoslužeb a jiných náboženských činností. Veřejná sbírka se může konat ve veřejně přístupných budovách, prostranstvích, také se ale jedná o přímé oslovování lidí, zasílání výzev pomocí pošty, elektronické pošty a jiných komunikačních prostředků [Zákon č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách, 2001].

3.4.5 Finance církví

Tento způsob financování se uplatňuje tehdy, pokud majitelem církevní stavby je konkrétní církev. Ta může potřebné finance získat obchodováním s vlastním majetkem a vzniklými výnosy, sponzorskými dary, státními dotacemi, finančními náhradami za majetek, který není možné v restitučním řízení vrátit, sbírkami a církevními daněmi.

3.5 Povinnosti vlastníka stavby

Veškeré povinnosti vlastníků staveb vyplývají ze zákona o státní památkové péči. Jsou jimi tyto [Czumalo a kol., 2008, s. 166]:

- vlastník musí s použitím vlastních nákladů o danou stavbu pečovat, udržovat ji v dobrém stavu, chránit ji před násilným poškozením, ohrožením a odcizením;
- smí ji užívat pouze takovým způsobem, pro který byla stavba postavena a kterému odpovídá její technický stav a památková hodnota;
- obecní úřad musí být informován o zamýšlených změnách v užívání stavby a o vzniklých poškozeních;
- pokud vlastník uvažuje o prodeji movité kulturní památky, která je součástí nemovitosti, nebo národní kulturní památky, je povinen ji nejdříve nabídnout k odprodeji Ministerstvu kultury. Toto nařízení se netýká případů, u kterých dochází ke koupi mezi osobami blízkými nebo spoluvlastníky;
- před plánovanou rekonstrukcí a dalšími úpravami na stavbě je vlastník povinen vyžádat si posouzení od příslušného úřadu. Je důležité, aby práce nenarušily hodnotu stavby v rámci památkové péče;
- pokudliže dochází ze strany vlastníka stavby k viditelnému zanedbávání péče o ni, což má za následek ohrožení jejího zachování, památkové hodnoty a technického stavu, musí neprodleně dojít v rámci společenského zájmu k jejímu vyvlastnění. K tomuto řešení se přistupuje i tehdy, nedojde-li k dohodě mezi vlastníkem stavby a státem při jejím prodeji.

Povinnosti vlastníků staveb se ovšem týkají i organizací a občanů, kteří oficiálně vlastníky nejsou. I oni se musí chovat tak, aby následně nezpůsobili nepříznivé změny stavu kulturní památky a také jejího bezprostředního okolí.

4 Výzkumná část

V této části práce bude samostatná kapitola věnována nejznámějším drobným církevním stavbám z hlediska jejich historie a současnosti. Dále budou graficky vyhodnoceny získané údaje z průzkumu dané oblasti, výše finančních prostředků vynakládaných obcemi na opravy a vznesené restituční nároky, k zjištěným technickým nedostatkům budou navrhována možná řešení nápravy, pro větší osvětu v oblasti sakrálních staveb budou navrženy možné způsoby zvýšení informovanosti a na závěr bude pro přehlednost pro každou stavbu vyhotoven evidenční list.

4.1 Cíl a metoda

Cílem práce je vytvoření evidenčního listu ke každé stavbě, který bude obsahovat údaje o vlastnictví stavby, přesné poloze a technickém stavu. Tento stav bude ohodnocen pětibodovou stupnicí, a bude tak poskytovat podstatné informace opravářům a zároveň vlastníkům staveb při rozhodování, která ze staveb potřebuje rekonstrukci naléhavěji. S tím také souvisí hypotéza, zda se vlastníci staveb o ně starají či ne. K jejímu ověření budou stavby fotograficky zdokumentovány. Dále budou z městských ročních rozpočtů zjištěny výše finančních prostředků vynakládaných na opravy drobných církevních staveb ve vlastnictví obcí. Hlavním cílem práce je zvýšení povědomí veřejnosti o existenci drobných církevních staveb a jejich následné budoucí přežití. K tomu mají sloužit právě evidenční listy, ale také navržené způsoby osvěty v oblasti drobných církevních staveb.

Údaje obsažené v evidenčních listech budou získány na základě osobního prozkoumání oblasti a zdokumentování jednotlivých drobných církevních staveb. Ty budou společně s údaji o vynaložených finančních prostředcích graficky vyhodnoceny. Výše finančních prostředků vynakládaných obcemi na opravy bude zjištěna ze zveřejňovaných ročních rozpočtů a závěrečných účtů měst a obcí. Na základě osobních zkušeností pak budou navrženy způsoby vedoucí ke zvýšení informovanosti obyvatel o drobných církevních stavbách. Toto vše pak povede k ověření hypotézy a dosažení vytčeného cíle – zajištění budoucího přežití drobných církevních staveb ve vybrané oblasti a zvýšení povědomí veřejnosti o jejich existenci.

4.2 Vybrané území

4.2.1 Charakteristika oblasti

Zkoumaná oblast se nachází na trojúhelníkovitém území, které tvoří města Nalžovské Hory, Sušice a Kolinec. Tato plocha zaujímá 47 km². Pod Nalžovské Hory spadají obce Krutěnice, Letovy, Mířenice, Nalžovy, Neprochovy, Otěšín, Sedlečko, Stříbrné Hory, Těchonice, Ústaleč, Velenovy, Zahradka a Žďár. Nedaleko od Sušice je město Hrádek, které spravuje obce Tedražice, Odolenov, Čejkovy, Čermná, Zbynice a Kašovice. Svým vlastnictvím sem zasahuje i nedaleká obec Zavlekov nacházející se u Mladic.

Zdejší obyvatelstvo je velmi nábožensky založené, především starousedlíci. Není zde neobvyklé, že málo známé stavby bývají místními rekonstruovány a následně udržovány za použití jejich vlastních finančních prostředků. Ačkoli v určitých oblastech obyvatel ubývá, v oblastech jiných jich naopak přibývá, a tak jejich celkový počet zůstává spíše konstantní. Pro ukázkou jsou zde uvedeny stavy obyvatelstva od roku 2006 vždy k 1. lednu.

Tabulka 1 Retrospektivní vývoj obyvatelstva v dané oblasti v letech 2006 - 2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hrádek	1 323	1 327	1 334	1 349	1 365	1 393	1 396
Kolinec	1 361	1 338	1 369	1 387	1 399	1 399	1 405
Nalžovské Hory	1 231	1 237	1 215	1 197	1 195	1 195	1 198
Sušice	11 442	11 449	11 404	11 363	11 306	11 233	11 216

Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky

Drobné církevní stavby se ve většině případů nacházejí u silnic, polních cest a na dalších dobře přístupných místech. Některé z nich jsou ale těžko přístupné v lesích, strmých vršcích a cesta k nim je často ve špatném technickém stavu, takže si návštěvník může snadno způsobit úraz. Čím větší stavba je, tím spíše je situovaná v blízkosti lidských sídel. Skoro na každém vesnickém náměstíčku byla vystavěna kaple, židovské hřbitovy jsou ve dvou městech z vybraného území a kříže s božími muky jsou spíše doménou krajiny podél silnic, polí a lesů.

4.2.2 Nejznámější stavby v oblasti

Ačkoli je v dané oblasti velmi mnoho významných drobných církevních staveb, v této kapitole jsou uvedeny ty, které jsou považovány za nejznámější. Jde o tyto:

- kaple Anděla Strážce v Sušici
- kaple sv. Rocha v Sušici
- kaple sv. Václava v Ústalči
- židovský hřbitov v Kolinci

Kaple Anděla Strážce v Sušici

Tato barokní kaple se nachází na vrchu Stráž nad řekou Otavou v Sušici. Je situovaná na severovýchodním okraji města, v jejím okolí se nachází rodinné domky a je poměrně vzdálená od hlavního turistického dění. Ačkoli je poměrně větších rozměrů, než je pro stavení spadající do kategorie drobných církevních staveb běžné, v jejím oficiálním názvu je výraz „kaple“, a proto je do práce zahrnuta.

Ke kapli se váže pověst o chlapci, který v lese šlápl na hada. Ten se vyděšenému dítěti omotal kolem těla a schylovalo se k nejhoršímu. V poslední chvíli se však zjevil anděl a had se odplazil pryč, aniž by hoča uštkl. Na počest tohoto anděla kaple vznikla [Adamec, 2007].

Tradiční jsou zde bohoslužby na prvního máje jako poděkování za znovuotevření kaple v roce 1799 [Pokorný, 2002]. Kaple byla několikrát opravována, nejprve v roce 1883 sušickým stavitelem Václavem Rudolfem Mirvaldem a poté v letech 1935 až 1936 architektem Karlem Hourou. Byla rovněž opravena venkovní fasáda celé stavby a došlo k odstranění některých prvků, které byly dodatečně přidány, avšak v dnešní době jsou brány jako přebytečné. Nad vchodem, který se nachází směrem k městu, byla odstraněna věžička, protože narušovala celkovou symetrii. Od této poslední velké opravy si kaple uchovává svou podobu do současnosti, ovšem neminuly ji drobné úpravy a modernizace. U schodiště, které vede nedalekým lesíkem do kaple, a na kapli samotné bylo nainstalováno osvětlení [Klimek, 2009].

Kaple sv. Rocha v Sušici

Další sušická kaple pochází z druhé poloviny 17. století a je spojována s působením kapucínů. Uvnitř se nachází síňka ve tvaru čtverce o délce strany necelých pět metrů

a renesanční oltář, který zdobí obrazy sv. Rocha, sv. Rosalie a sv. Šebestiána. Nad nimi se nachází vyobrazení Krista, Panny Marie a sv. Josefa. Dalším významným předmětem je barvotiskový obraz Panny Marie dobré pastýřky. Ačkoli toto sériově vytištěné dílo nemá uměleckou hodnotu, náboženská hodnota je daleko větší, neboť existuje jen málo námětů s Pannou Marií v této úloze. Barvotiskem byly vyhotovovány věrné kopie uměleckých děl, a tak je zde možné najít i obraz Ježíše Krista ve stejné úloze. Další zajímavostí jsou zápisy na zadní straně oltáře. Zde se podepisovali všichni duchovní, kteří v kapli sloužili bohoslužby, a svým podpisem se sem zvěčnili i správci kaple. Pravidelně se zde slouží mše na svátek sv. Rocha, který připadá na 17. srpna [Bartošová, 2007].

Kaple sv. Václava v Ústalči

Obec Ústaleč je jednou z integrovaných obcí Nalžovských Hor. Na jejím malém náměstí se nachází kaple sv. Václava. Hrabě dr. Jindřich Taaffe na stavbu věnoval 3 000 střešních tašek, 2 500 cihel a 80 prejzů – střešní krytina sloužící ke krytí hran a bránící v zatékání. Obraz sv. Václava, který se nachází na oltáři, je dílem akademického malíře Jana Hlávka a stál devadesát korun [Pokorný, 2003]. 28. září 1906 byla kaplička vysvěcena knězem Emanuelem Hanzlíkem a byla pro ni získána mešní licence, která této obci umožňuje držet svou vlastní pouť právě na svátek sv. Václava. Za 78 Kčs se roku 1905 koupily další obrazy svatých, z toho bylo 28 Kčs z příspěvků a 50 Kčs poskytla obec [Šūs, 1989].

Za druhé světové války přišla kaple o svůj zvon, který byl zabaven pro výrobu vojenského materiálu. Po konci války se však občané a místní hasiči složili, a tak se mohl brzy koupit zvon nový. Další finance byly vynaloženy na pokrytí střechy stavby eternitem a i zde se opět angažovali hasiči spolu s obecním úřadem. K zatím největší opravě kapličky došlo v roce 1958. Přišla na 1 000 Kčs. A to jen díky obětavé, dobrovolné a hlavně neplacené práci hasičů. Obec si tak mohla dovolit zaplatit pouze náklady spojené s materiálem [Kříž, 2008]. Dnešní vzhled dostala kaple roku 1988, kdy byla nabílena a opatřena okapy a žlaby.

Židovský hřbitov v Kolinci

Jedinou památkou na židovské osídlení v Kolinci je židovský hřbitov. Ten byl pravděpodobně založen roku 1339, ale toto datum není spolehlivě vědecky ověřeno. První oficiální zmínka o něm pochází z 25. dubna 1737, kdy vzniká smlouva o již stávajícím hřbitovu mezi obyvateli Kolince, vrchností a židy [Hrdlička, 1942]. Stojí v ní, že hřbitov se

nesmí dál rozšiřovat, může být ohrazen, opravy této hradby si budou židé hradit ze svých vlastních finančních prostředků, ale k těmto opravám musejí mít souhlas vrchnosti. Ve smlouvě se nadále píše, že roční nájem ze hřbitova bude činit šest zlatých a za každého zemřelého musí být zaplacen vrchnosti jeden zlatý. Jelikož došlo k nárůstu židovské komunity a pohřbívali se zde i židé z okolních obcí, hřbitov byl i přes uvedené podmínky dvakrát rozšířen.

Od roku 1927 do roku 1942 byl hřbitov v majetku Izraelské náboženské obce sídlící v Klatovech. V roce 1942 totiž došlo na rozkaz říšského protektora k jeho přepsání do vlastnictví organizace Auswanderungsfond für Böhmen und Mähren. K navrácení do majetku Izraelské náboženské obce došlo až v roce 1947 [Lhoták, Novák, 2013].

4.3 Drobné církevní stavby

V rámci zkoumané oblasti byly zmapovány tyto druhy drobných církevních staveb:

- křížky a kříže
- sochy světců
- boží muka
- kaple
- křížová cesta
- židovský hřbitov

Křížky a kříže

Nejčtenějšími projevy drobných sakrálních staveb v krajině jsou křížky a kříže, které se nejčastěji nacházejí podél cest a silnic. Jsou stavěny především jako upomínky náboženských událostí a jejich nejvyšší koncentrace je ve venkovských oblastech. V dobách, kdy se začaly poprvé vyskytovat, se zhotovovaly nejčastěji ze dřeva. Jejich schopnost přetrvat, však nebyla tak velká, jak se očekávalo. Proto došlo k inovaci v používání materiálu, který se ze dřeva změnil na kámen a kov.

Sochy světců

Do drobné sakrální architektury se zahrnují i sochy svatých, ať už se nacházejí kolem nějaké větší stavby, nebo jsou umístěny volně v krajině. Nejčastěji zobrazovaným světce je jednoznačně sv. Jan Nepomucký.

Boží muka

Jde o sloupovité stavby umístěné v krajině nebo podél cest a mají představovat sloup, u kterého byl bičován Ježíš. Mohou být z vrchu přikryty několika střešními taškami jako ochrana před větrem a deštěm. Na jejich přední stěně se často nachází malý výklenek pro umístění obrázků svatých a svíček. Boží muka byla nejčastěji vystavěna na místě, kde se odehrály nějaké tragické události.

Kaple

U těchto staveb je možné se setkat se dvěma druhy. Jedná se o interiérové a výklenkové kapličky, obě mají však jeden a ten samý účel.

Výklenkové kapličky nejsou určeny ke shromažďování lidí a v jejich interiéru se nachází sochy světců, nejčastěji jde o Pannu Marii. Socha je umístěna pod střechou a přední stěna a často i stěny boční jsou vykrojeny tak, aby lidé na sochu dobře viděli. Často je zde mříž, která má zamezit ničení a zcizování náboženských předmětů. Přes tuto mříž lidé nejčastěji pokládají dovnitř květiny a svíce.

Co do velikosti jsou interiérové kapličky větší než výklenkové a mohou sloužit ke shromažďování odpovídajícího počtu věřících. Vchod zabezpečují nejčastěji dřevěné dveře, popřípadě mříž. Uvnitř se nachází malý oltář a obrazy světců. Interiérové kaple jsou situovány nejčastěji na návších vesnic a jsou hojně využívány jako malé kostely.

Křížová cesta

Křížové cesty představují poslední pouť Krista na horu, kde byl ukřižován. Má čtrnáct zastavení a každé z nich má svůj název. Jednotlivá zastavení jsou umístěna odděleně a vzájemně na sebe navazují. Mohou být vyobrazena jako kříže, sloupky, ale mohou mít i jiný vzhled.

Židovský hřbitov

Staré židovské hřbitovy na venkově jsou až na výjimky poměrně malé rozlohy. Náhrobky jsou často zchátralé, šikmo postavené a zarostlé mechem. Je to způsobeno dodržováním pravidla, které říká, že náhrobky nesmí být narušeny a musí být zachovány na dlouhé časy. To vedlo především k tvorbě několika vrstev hrobů. Pokud nešlo hřbitov rozšířit do šířky, rozšiřoval se do výšky. Stávalo se tak často, vzhledem k tomu, že židé patřili

k utlačovaným komunitám. Na jejich hřbitovech se musela dodržovat i další pravidla, nesmělo se zde jíst a pít a též vstup zvířat byl tabu. Hřbitovní půda je totiž považována za posvátnou.

4.4 Náklady na opravy staveb

Pro lepší představu o tom, jak je postaráno o drobné církevní stavby v obecním vlastnictví, byly z rozpočtů a závěrečných účtů posledních čtyř let zjištěny výše finančních prostředků vynaložených na jejich opravy a údržbu. Drobné sakrální stavby vždy spadají do širšího okruhu kulturních památek, setkání s rozpočtovou položkou po nich přímo pojmenovanou je spíše nepravděpodobné. Názvy rozpočtových položek vyjadřují oblasti, do kterých obec investuje své finance. Nejčastějšími příjmy obcí jsou přijaté dotace, místní poplatky, nakládání s obecním majetkem a případné přijaté splátky a úroky z poskytnutých půjček jiným obcím.

V případě Nalžovských Hor se nejedná o finanční prostředky vynaložené pouze na stavby v jejím katastru, ale jsou zahrnuty i ty na území přidružených obcí, kterými jsou Krutěnice, Letovy, Mířenice, Nalžovy, Neprochovy, Otěšín, Sedlečko, Stříbrné Hory, Těchonice, Ústaleč, Velenovy, Zahrádka a Žďár. Tyto drobné církevní stavby pak sice spadají do katastru daných obcí, ale tvoří majetek města Nalžovské Hory.

Tabulka 2 Město Nalžovské Hory – náklady na opravy

Město Nalžovské Hory - rozpočtová položka „Kultura, církev a sdělovací prostředky“	
Rok	Částka v Kč
2010	0
2011	0
2012	289 430
2013	0

Zdroj: Schválené rozpočty města Nalžovské Hory z let 2010 – 2013

U města Sušice je pod danou rozpočtovou položkou financována poměrně rozsáhlá oblast, která zahrnuje křížovou cestu, kapli Anděla Strážce, kapli sv. Rocha a starý židovský hřbitov. Celý projekt „Sušická pavučina“ tvoří 20 km pěších stezek a osm okruhů, do kterých jsou zahrnuty i mnohé další stavby a prostory.

Tabulka 3 Město Sušice – náklady na opravy

Město Sušice - rozpočtová položka „Pavučina“	
Rok	Částka v Kč
2010	3 310 000
2011	1 452 000
2012	0
2013	0

Zdroj: Závěrečné účty města Sušice z let 2010 - 2013

Městys Kolinec zároveň spravuje i přidružené obce Bernartice, Boříkovy, Brod, Buršice, Hradiště, Javoří, Jindřichovice, Lukoviště, Malonice, Mlázovy, Podolí, Sluhov, Střítež, Tajanov, Tržek, Ujčín, Vlčkovice. Ani jedna z nich se však na zkoumaném území nenachází.

Tabulka 4 Městys Kolinec – náklady na opravy

Městys Kolinec - rozpočtová položka „Oprava památek“	
Rok	Částka v Kč
2010	50 000
2011	30 000
2012	0
2013	250 000

Zdroj: Schválené rozpočty městyse Kolinec z let 2010 – 2013

K obci Hrádek jsou přidruženy obce Čejkovy, Čermná, Kašovice, Odolenov, Tedražice a Zbynice. S drobnými církevními stavbami je možné se setkat u třech z nich.

Tabulka 5 Obec Hrádek – náklady na opravy

Obec Hrádek - rozpočtová položka „Kulturní památky ve vlastnictví obcí“	
Rok	Částka v Kč
2010	21 000
2011	741 000
2012	741 000
2013	436 000

Zdroj: Schválené rozpočty obce Hrádek z let 2010 - 2013

Do zmapovaného území zasahuje svým vlastnictvím kaple Panny Marie v Mladicích i obec Zavlekov. Název rozpočtové položky je stejný jako v případě Nalžovských Hor.

Tabulka 6 Obec Zavlekov – náklady na opravy

Obec Zavlekov - rozpočtová položka „Kultura, církev a sdělovací prostředky“	
Rok	Částka v Kč
2010	462 190
2011	0
2012	0
2013	0

Zdroj: Schválené rozpočty obce Zavlekov z let 2010 – 2013

Dalším vlastníkem, u kterého se dá snadno zjistit výše vynaložených finančních prostředků na opravy je Federace židovských obcí v ČR, která má na zkoumaném území ve vlastnictví židovský hřbitov v Kolinci a nový židovský hřbitov v Sušici. Z dostupných zdrojů je však patrné, že k investování financí do oprav nového židovského hřbitova v Sušici nedošlo, neboť hřbitov je v dobrém stavu.

Federace židovských obcí v České republice se momentálně zabývá projektem zaměřeným na postupnou opravu a obnovu vybraných movitých i nemovitých židovských památek převážně mimo území Prahy, které jsou postupně darovacími smlouvami převáděny do jejího vlastnictví jednotlivými židovskými obcemi. Převedeno již tak bylo 10 synagog, 3 obecní domy a 92 hřbitovů. U stanovení pořadí k rekonstrukci jednotlivých objektů se příkládá velký důraz na památkovou hodnotu a aktuální stav. Finance jsou získávány pomocí darů a státních dotací, příspěvků obcí, kraje, právnických a fyzických osob. Určitým dílem se angažuje i Nadační fond obětem holocaustu.

Tabulka 7 Federace židovských obcí v ČR – náklady na opravy

Federace židovských obcí v ČR			
Rok	Částka v Kč	Dárce	Účel plnění
2010	167 000	Ministerstvo kultury ČR	Židovský hřbitov v Kolinci
2011	200 000	Ministerstvo kultury ČR	Židovský hřbitov v Kolinci
2012	190 000	Ministerstvo kultury ČR	Židovský hřbitov v Kolinci
2013	0	-	-

Zdroj: Výroční zprávy FŽO z let 2010 – 2013

4.5 Vznesené restituční nároky

Vznesené restituční nároky ve vybrané oblasti byly zjištěny z dostupných informací zveřejněných na internetových stránkách Státního pozemkového úřadu v sekci Informace pro klienty – církevní restituce. Po vybrání daného kraje, okresu a katastrálního území byly zobrazeny veškeré vznesené nároky, včetně čísla výzvy, oprávněné osoby, data podání výzvy a parcelního čísla pozemku.

Tabulka 8 Vznesené restituční nároky v oblasti

Katastrální území	Počet vznesených nároků	Oprávněná osoba
Kolinec	21	Římskokatolická farnost Kolinec
Sušice	8	Biskupství českobudějovické Česká katolická charita Kongregace bratří Nejsvětější Svátosti
Zbynice	47	Římskokatolická farnost Zbynice

Zdroj: Státní pozemkový úřad – informace o podaných výzvách

Dle uvedených parcelních čísel pozemků a jejich následného vyhledání v katastru nemovitostí je zřejmé, že vznesené nároky v Kolinci a Zbynicích se týkaly neplodné půdy, trvalých travních porostů, manipulačních ploch a orné půdy. V Sušici jde o parcely naproti kapli sv. Rocha, ve Studentské ulici č.p. 483 a v ulici Palackého č.p. 149. Tyto parcely jsou evidovány jako zastavěná plocha a nádvoří. Jedna žádost se týká i pozemku, který je veden pod názvem ostatní plocha a je ve vlastnictví České republiky.

Z katastru nemovitostí je rovněž patrné, že většina pozemků již byla do majetku církví převedena, nebo je ve spoluvlastnictví církve a obce.

4.6 Vlastní průzkum oblasti

Pasportizace je jinými slovy soupis technických vlastností. K tomu, aby byly údaje přehledné a snadno porovnatelné, byl ke každé stavbě zhotoven evidenční list.

4.6.1 Evidenční list stavby

Jeho formát byl z části přejat z evidenčního listu stavby zhotoveného Národním památkovým ústavem, pro potřeby této práce byl náležitě upraven. Do listu byly zaznamenány tyto náležitosti:

- číslo listu
- druh stavby
- přesný název
- katastr
- vlastník
- přesná poloha a souřadnice GPS
- velikost (půdorysný rozměr x výška) v cm / rozměry
- vzhled stavby
- vzhled bezprostředního okolí
- nápisy a vyobrazení na stavbě
- zhodnocení technického stavu stavby a okolí
- zajímavosti
- vzdálenost od lidských sídel
- umístění stavby v krajině
- fotodokumentace stavby

Číslo listu

Každý evidenční list je pro přehlednost v pravém horním rohu opatřen číslem a názvem katastru, do kterého stavba spadá.

Druh stavby

Zde je uvedeno, o jakou stavbu se jedná - kříž, socha, boží muka, kaple, křížová cesta, židovský hřbitov. V případě nejasností byl druh stavby určen na základě architektonických rysů, celkového vzhledu i velikosti. Nejčastěji se tak stávalo u božích muk, která svou netradiční menší velikostí působila spíše jako kříž, ale absence kříže na podstavci měla při rozhodování větší váhu (evidenční listy staveb 03 – KRUTĚNICE, 04 – ZBYNICE).

Přesný název

Jedná se o údaj nejčastěji vyplňovaný u kaplí, které jsou někomu zasvěceny. Nesou pak název kaple sv. Anny, kaple sv. Václava apod. Políčko je vyplněno i v případě židovských hřbitovů v Sušici, pro které se používají názvy starý židovský hřbitov a nový židovský hřbitov. Jsou zde uváděny pouze oficiální názvy a ne ty, pod kterými jsou stavby lidově známy. Přesné pojmenování bylo zjištěno z literatury o dané oblasti.

Katastr

Označuje území obce, do kterého stavba spadá. Údaje byly zjišťovány z veřejně přístupného katastru nemovitostí. V něm jsou dostupné i informace týkající se případného omezení vlastnických práv, způsobu ochrany nemovitosti na pozemku stojící a mnohé další. Velmi podrobně jsou zde vypsána vlastnická práva, která mohou náležet i několika subjektům. Každý z nich má pak při rozhodování o stavbě stejné právo.

Vlastník

Ne vždy musí být vlastníkem daná obec, v jejímž katastru se stavba nachází. Je tedy možné se setkat i se soukromým vlastnictvím, církevním vlastnictvím, státním a krajským vlastnictvím a mnoha dalšími. Údaje byly zjišťovány rovněž z katastru nemovitostí. U staveb ve vlastnictví státu je časté, že je určen subjekt, který má právo se státním majetkem hospodařit. Vlastník se musí řídit zákonem o státní památkové péči.

Přesná poloha a souřadnice GPS

Pro snadnější orientaci při hledání konkrétní stavby je vždy uveden popis místa, kde se stavba nachází. Několik z nich se však vyskytuje na nedostatečně značených polních a lesních cestách a nevedou k nim žádné ukazatele. Proto jsou zde uvedeny i souřadnice GPS. Popis místa je vyjádřen na základě osobního pozorování, souřadnice GPS pak byly zjištěny pomocí outdoorové GPS navigace.

Velikost (půdorysný rozměr x výška) v cm / Rozměry

Údaje zjištěny osobním měřením staveb. Půdorysný rozměr je vyjádřen šířkou násobenou délkou půdorysu. U větších staveb byly z důvodu omezené techniky uvedeny rozměry v metrech čtverečních. U křížových cest a židovských hřbitovů je zároveň uveden počet zastavení (náhrobků), které se na ploše nacházejí.

Vzhled stavby

Jedná se o popis vnějšího vzhledu stavby. U kaplí jde především o fasádu, vstupní dveře, okna, střechu a zvonici. U křížů je popsán materiál podstavce a kříž samotný. Boží muka jsou nejčastěji tvořena jednoduchým sloupem s výklenkem a stříškou. Každá ze staveb má své specifické znaky, které jsou vypsány právě v tomto bodě. Interiér stavby popisován není. Týká se totiž pouze interiérových kaplí, které jsou přístupné jen o mších a poutích.

Vzhled bezprostředního okolí

Popis okolí do vzdálenosti pěti metrů od stavby - stromy, silnice, rodinné domy a případně další církevní stavby. Nejbližší okolí je velmi důležité pro další přežití stavby samotné. Velmi frekventovaná silnice a s tím způsobené otřesy negativně působí na základy a může dojít k vybočení z osy. Blízko rostoucí stromy svými větvemi často zasahují do prostoru stavby a svým pohybem ve větru ji mohou nenávratně poškodit. Pokud jsou stromy napadeny škůdcem, ohrožují stavbu celkově svou nestálostí a nejistou stabilitou.

Nápisy a vyobrazení na stavbě

Ve většině případů se jedná o vytesané datum založení, poděkování, krátkou modlitbu nebo náboženský výjev. Nejčastěji se nachází z přední strany staveb, pouze u těch větších je někdy možné setkat se se zdobením na více zdech. Nápisy jsou ručně napsány na drobných železných destičkách se stříbrným či zlatým lemováním. U větších ze staveb se lze setkat i s mramorovými deskami, které však velmi často praskají a nápisy se stávají nečitelné. Jelikož jsou do desky vyryté, jejich obnovení je náročnější a nákladnější. Většinou je pak na původní místo dosazena zcela nová deska. Na zdobených průčelích kaplí bývá barvami vyveden obraz toho, komu je kaple zasvěcena. Může jít i o malou sošku vsazenou do výklenku nad vchodem.

Zhodnocení technického stavu stavby a okolí

V tomto bodě byla použita stupnice pro hodnocení technického stavu se škálou:

- vynikající
- velmi dobrý
- dobrý
- přijatelný
- nepřijatelný

VYNIKAJÍCÍ STAV - na stavbě ani v jejím bezprostředním okolí nezjištěny žádné nedostatky.

VELMI DOBRÝ STAV - na stavbě nebo v jejím těsném okolí zjištěn jeden nedostatek. Záleží také na závažnosti nedostatku a jeho dopadu na další existenci stavby. Příklady: „Stavba je ve skvělém stavu, ale vedle rostoucí stromy zasahují svými větvemi do prostoru střechy,“ nebo „Okolí stavby je ve skvělém stavu, ale stavba samotná je mírně pokrytá lišejníkem a mechem.“

DOBŘÍ STAV - zjištěn nedostatek na stavbě i v jejím bezprostředním okolí, který však budoucí existenci stavby přímo neohrožuje. Příklad: „Barva na kříži je vybledlá a sloupaná, okolí stavby je jen výjimečně udržované.“

PŘIJATELNÝ STAV - zjištěny nedostatky v bezprostředním okolí stavby i na stavbě samotné. Ty další přežití stavby ohrožují, ale jsou momentálně v takovém stádiu, že jejich náprava je stále snadno možná. Jde především o mírné vybočení stavby ze své osy (kříž), ulomené pískovcové zdobné části (sochy) či o případné porážení škůdce napadených stromů v těsné blízkosti stavby.

NEPŘIJATELNÝ STAV - velké nedostatky zjištěné na samotné stavbě i v jejím těsném okolí ohrožují její budoucí existenci. Jedná se především o kombinaci několika z nich - zrezivělý kříž a vyvrácený podstavec, sloupaná barva z malovaných výjevů a vyvrácené sloupky se silnou vrstvou lišejníku a mechu. Tyto skutečnosti se s použitím většího množství finančních prostředků dají stále napravit. Původního stavu se ale dosáhne jen velmi ztěžka.

Je vždy nutné zvážit závažnost konkrétního nedostatku a jeho dopad na další existenci stavby a podle toho technický stav náležitě ohodnotit.

Zajímavosti

Nejčastěji je zde uvedeno rejstříkové číslo, pakliže je stavba evidována v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. Pod tímto číslem je možné v evidenci o stavbě dohledat další informace – od kdy je stavba památkou, kdy došlo k jejímu zapsání do ÚSKP ČR, okres, katastr, parcely s možnými připojenými stavbami a mnohé jiné. O nejznámějších stavbách pojednává samostatná kapitola 4.2.2.

Vzdálenost od lidských sídel

Ukazatel, ze kterého se dá odvodit dostupnost staveb a jejich návštěvnost. Čím je stavba větší a známější, tím spíše je situována blíže k lidským obydlím (kaple). Menší ze staveb (kříže, boží muka) se často nachází podél silnic a lesních cest. Získané údaje byly využity k určení průměrné vzdálenosti od lidských sídel u jednotlivých druhů staveb.

Umístění stavby v krajině

Zakreslení stavby v mapě červeným křížkem pro lepší představu o jejím umístění ve zkoumané oblasti. Byly využity mapy dostupné na serveru Seznam.cz.

Fotodokumentace stavby

Každá stavba byla fotograficky zdokumentována pro lepší vystižení jejího celkového vzhledu. U kaplí a křížů stojícími před jejich vchody byla vždy konkrétní stavba vyfocena zvlášť. Pouze v jednom případě (evidenční list stavby 01 – SEDLEČKO) to možné nebylo, neboť stavba stojí na soukromém pozemku a vstup na něj je zakázaný. Přes mřížová vrata však bylo po přiblížení možné pořídit snímek kaple i s křížem, kříž samostatně vyfotografovat nešlo. Technické nedostatky byly zdokumentovány samostatně.

4.6.2 Vyhodnocení dat a diskuse

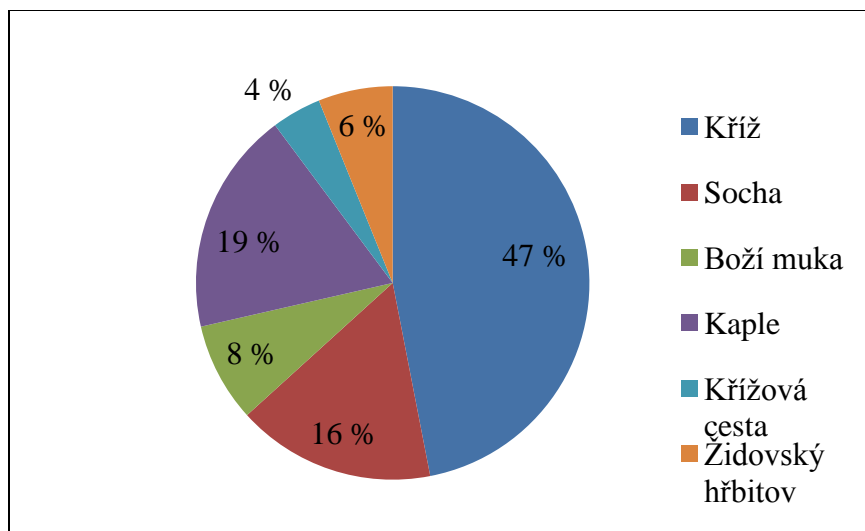
Údaje získané z vlastního průzkumu oblasti byly zpracovány do přehledných tabulek a grafů. Využity byly zejména informace týkající se zhodnocení technického stavu staveb, vlastnictví a katastrů. Také byla stanovena průměrná vzdálenost jednotlivých druhů staveb od lidských sídel.

Tabulka 9 Počty drobných církevních staveb podle druhů

Druh stavby	Počet	Podíl
Kříž	23	46,94 %
Socha	8	16,33 %
Boží muka	4	8,16 %
Kaple	9	18,37 %
Křížová cesta	2	4,08 %
Židovský hřbitov	3	6,12 %
Součet	49	100 %

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Obrázek 1 Graf druhů drobných církevních staveb podle podílů

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

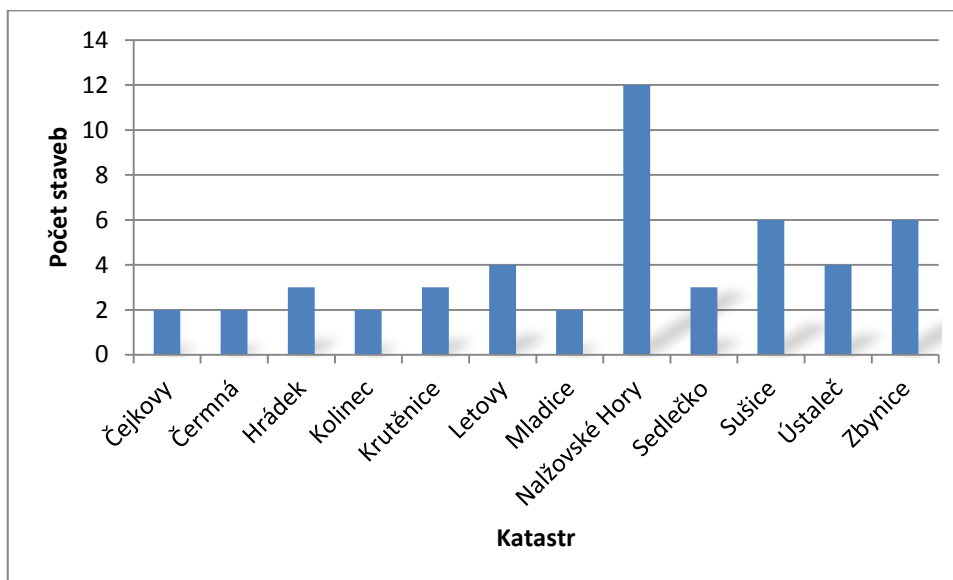
Na základě těchto údajů je patrné, že nejvíce zastoupen je ve vybrané oblasti kříž, který s počtem 23 staveb zaujímá téměř polovinu celkového množství drobných církevních staveb. Dále je nejčastěji možné setkat se s kaplemi, které se většinou nacházejí na každém vesnickém náměstíčku. Těsně za nimi jsou nejčastější sochy svatých, které jsou však na zkoumaném území převážně koncentrovány kolem jednoho místa – kostel sv. Kateřiny v Nalžovských Horách. Nejmenší podíly z celkového počtu drobných církevních staveb pak zaujímají boží muka, židovské hřbitovy a křížové cesty.

Tabulka 10 Výskyt druhů drobných církevních staveb v jednotlivých katastrech

Katastr	Druh stavby						Součet
	Kříž	Socha	Boží muka	Kaple	Křížová cesta	Židovský hřbitov	
Čejkovy	1			1			2
Čermná	1			1			2
Hrádek	1	1		1			3
Kolinec	1					1	2
Krutěnice	2		1				3
Letovy	3			1			4
Mladice	1			1			2
Nalžovské Hory	4	7			1		12
Sedlečko	2			1			3
Sušice			1	2	1	2	6
Ústaleč	2		1	1			4
Zbynice	5		1				6

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Obrázek 2 Graf výskytu drobných církevních staveb v jednotlivých katastrech

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Největším počtem drobných církevních staveb na svém území disponuje město Nalžovské Hory. Těch je celkem dvanáct a největší podíl z nich zauímají sochy svatých soustředěné kolem kostela sv. Kateřiny. Se šesti stavbami je možné se setkat v obci Zbynice a ve městě Sušice. Po čtyřech stavbách mají ve svém katastru obce Letovy a Ústaleč, po třech obce Hrádek, Krutěnice a Sedlečko. Nejmenším počtem staveb na svém území se vyznačují obce Čejkovy, Čermná, Kolinec a Mladice.

Tabulka 11 Rozdělení druhů drobných církevních staveb podle vlastnictví

Vlastnictví	Druh stavby						Součet
	Kříž	Socha	Boží muka	Kaple	Křížová cesta	Židovský hřbitov	
Federace židovských obcí v ČR						2	2
Lesy ČR, s.p.			1				1
Město Nalžovské Hory	2	1	1	2			6
Město Sušice			1		1	1	3
Městys Kolinec	1						1
Obec Hrádek	6	1		3			10
Obec Zavlekov				1			1
Plzeňský kraj	1						1
Římskokatolická farnost	3	6		2	1		12
Soukromé vlastnictví	10		1	1			12

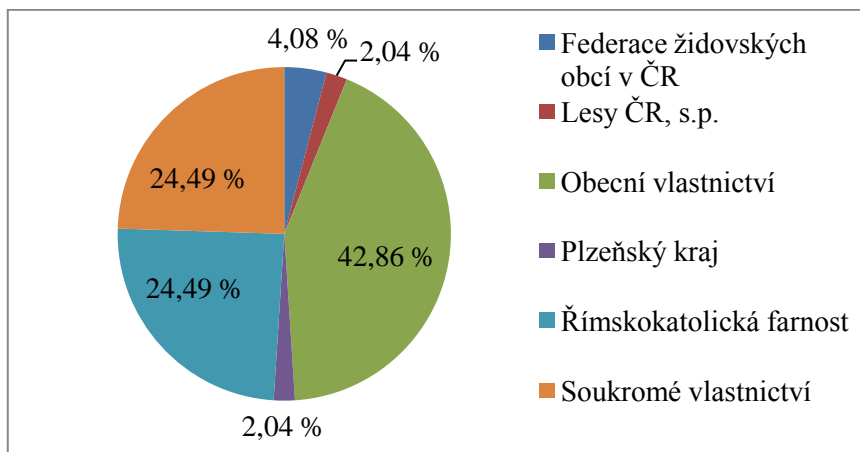
Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Tabulka 12 Celkové rozdělení drobných církevních staveb podle vlastnictví

Vlastnictví	Počet staveb	Podíl
Federace židovských obcí v ČR	2	4,08 %
Lesy ČR, s.p.	1	2,04 %
Obecní vlastnictví	21	42,86 %
Plzeňský kraj	1	2,04 %
Římskokatolická farnost	12	24,49 %
Soukromé vlastnictví	12	24,49 %
Součet	49	100 %

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Obrázek 3 Graf vlastnictví drobných církevních staveb podle podílů

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Z grafu je patrné, že téměř polovinu drobných sakrálních staveb ve vybrané oblasti vlastní stejným dílem římskokatolická farnost a soukromí vlastníci. Největší počet staveb však spadá do vlastnictví obcí. Zde byly pro přehlednost jednotlivé obce zahrnuty pod souhrnný ukazatel „Obecní vlastnictví.“ Nejmenší počet vlastněných staveb mají Federace židovských obcí v ČR, Lesy ČR, s.p. a Plzeňský kraj. V případě Plzeňského kraje je v katastru nemovitostí upraveno právo hospodaření s tímto majetkem, které přechází na příspěvkovou organizaci s názvem Správa a údržba silnic Plzeňského kraje.

Tabulka 13 Rozdělení druhů drobných církevních staveb podle technického stavu

Stav	Druh stavby						Součet
	Kříž	Socha	Boží muka	Kaple	Křížová cesta	Židovský hřbitov	
Vynikající	3			5			8
Velmi dobrý	9	5	2	3	1	1	21
Dobrá	7	2	2			2	13
Přijatelný	2	1		1			4
Nepřijatelný	2				1		3

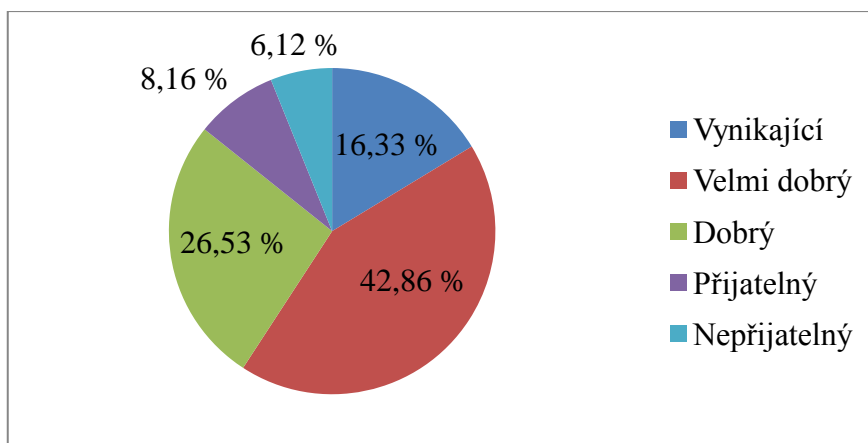
Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Tabulka 14 Celkové rozdělení drobných církevních staveb podle technického stavu

Stav	Počet staveb	Podíl
Vynikající	8	16,33 %
Velmi dobrý	21	42,86 %
Dobrá	13	26,53 %
Přijatelný	4	8,16 %
Nepřijatelný	3	6,12 %
Součet	49	100 %

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Obrázek 4 Graf technického stavu drobných církevních staveb podle podílů

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Největší podíl zaujímají stavby ve velmi dobrém technickém stavu. Byl tedy na stavbě samotné nebo v jejím bezprostředním okolí zjištěn jeden nedostatek. Při zjištění několika

méně závažných nedostatků nebo dvou podstatnějších byl technický stav stavby ohodnocen jako dobrý. Ten byl konstatován u téměř 27 % drobných církevních staveb. U staveb ve vynikajícím technickém stavu bylo evidentní, že nedávno prošly celkovou rekonstrukcí a jejich zastoupení se pohybovalo kolem 16 % z celkového počtu. Velmi pozitivní bylo zjištění, že stavby v přijatelném a nepřijatelném technickém stavu zaujímají nejmenší podíly. Z jiného úhlu pohledu by však mohlo být znepokojující, že je možné se s tak zanedbanými stavbami setkat.

Tabulka 15 Rozdělení drobných církevních staveb podle vlastnictví a technického stavu

Vlastnictví	Stav				
	Vynikající	Velmi dobrý	Dobrý	Přijatelný	Nepřijatelný
Federace židovských obcí v ČR		1	1		
Lesy ČR, s.p.			1		
Obecní vlastnictví	5	8	6	2	
Plzeňský kraj			1		
Římskokatolická farnost	1	6	3	1	1
Soukromé vlastnictví	2	6	1	1	2

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Tato tabulka porovnává jednotlivé typy vlastnictví s technickým stavem staveb. Výsledky jsou však nesnadno srovnatelné, protože pod každý druh vlastnictví spadá různý počet staveb. Na první pohled je ale patrné, že nejlépe by bylo možné srovnat obecní a soukromé vlastnictví a vlastnictví římskokatolické farnosti. Nejlépe se o drobné církevní stavby starají obce, neboť se ani jedna ze staveb nenachází v nepřijatelném technickém stavu a většina z nich je ve vynikající či velmi dobré stavební kondici. O stavby ve svém vlastnictví se dále velmi dobře stará římskokatolická farnost a nejhůře pak soukromí vlastníci. V jejich případě se sice dvě stavby nachází ve vynikajícím technickém stavu, ale zároveň dvě stavby jsou ve stavu nepřijatelném. Federace židovských obcí v ČR, Lesy ČR, s.p. a Plzeňský kraj vlastní velmi malý počet drobných církevních staveb, které jsou v technickém stavu velmi dobrém a dobrém.

Tabulka 16 Průměrná vzdálenost druhů drobných církevních staveb od lidských sídel

Druh stavby	Prům. vzdálenost
Kříž	225,3 m
Socha	230,1 m
Boží muka	602,3 m
Kaple	104,7 m
Křížová cesta	133,5 m
Židovský hřbitov	28 m

Zdroj: Data z vlastního průzkumu oblasti

Nejblíže lidským sídlům se nacházejí židovské hřbitovy. Je to způsobeno postupným zastavováním okolní půdy a rodinné domy se tak často vyskytují těsně za hřbitovní zdí. Přestěhování hřbitovů z původního místa na místo nové je mnohdy nemožné a hlavně finančně náročné. Svou roli zde hrají i náboženské důvody. Ačkoli by se na základě jejich vzdálenosti od lidských obydlí dalo předpokládat, že jsou hojně navštěvované a udržované, jsou často přístupné pouze na požádání a pouze pro příslušníky židovské komunity. Druhou nejkratší vzdáleností se vyznačují kaple. Ve vybrané oblasti je možné se setkat pouze s interiérovými kaplemi, které jsou většinou postaveny na vesnických náměstíčkách. Přístupné jsou o mších a poutích a svou dostupností si zajistily stálý zájem obyvatel a snadnou údržbu. I v případě křížových cest platí to samé jako u židovských hřbitovů. Staré křížové cesty jsou obkloповány moderní zástavbou, nové jsou pak nejčastěji vytvářeny u významnějších sakrálních staveb. Sochy svatých mohou být umístovány jak ve volné krajině, tak v blízkosti kostelů a kaplí, nebo mohou být postaveny samostatně u cest a silnic. Kříže a boží muka jsou svou vzdáleností od lidských sídel spíše doménou volné krajiny. Nezřídka je možné setkat se s nimi u lesních a polních cest zcela mimo civilizaci.

4.7 Zjištěné technické nedostatky a jejich náprava

Pobořená vstupní brána a ohradní zídka židovského hřbitova v Kolinci

Ohradní kamenná zeď typu opus incertum (různě velké kusy kamene nepravidelně na sebe naskládané) je na několika místech pobořená. Vstupní brána využívaná v dřívějších dobách je staticky narušená a prostor kolem ní je dnes z bezpečnostních důvodů zatarasěný.

Pro napravení pochroumané klenby brány by bylo nejvhodnější ji zespodu podepřít dřevěným trámem a zabránit tak jejímu dalšímu chátrání a následnému možnému propadu. Váha klenby by se tak rovnoměrně rozprostřela. Ke zpevnění by zároveň bylo možné znovu a lépe vyplnit nepravidelné spáry mezi kameny. Konzervace spárování je však velmi náročná, pokud chceme zachovat původní vzhled. Jeho rekonstrukce je méně nákladná, nebývá však dosahováno tak kvalitního výsledku. Spáry lze vytmelit vápennou maltou a společně s tím zatřít jejich povrch k okraji zdiva, aby byla povětrnostním vlivům vystavena pokud možno co nejmenší plocha. U zdiva, které na sebe omítku hůře váže, je možné použít vápenný štuk. Ten po aplikaci vytvoří široké spáry přetažené přes okraj kamene a je velmi odolný.

Obrázek 5 Pobořená vstupní brána a ohradní zídka židovského hřbitova v Kolinci

Zdroj: Autor

Lišejníky a mechy na povrchu stavby

Jedná se o problém především u pískovcových soch a žulových podstavců křížů. Pískovce si na svém povrchu vytvářejí jakousi ochrannou vrstvu, kterou si je kámen schopen vytvořit pouze jednou. Pokud je násilně narušena může dojít k proniknutí infekcí do kamene.

K očištění je nutné využít měkkou vlažnou vodu a měkký kartáč. Podle velikosti vrstvy mechu a lišejníku je možné uvažovat i o neagresivním mýdle. Použití prostředků s kovovým povrchem je zcela nepřípustné.

Obrázek 6 Vrstva lišejníku na povrchu stavby

Zdroj: Autor

Vychýlení stavby z vlastní osy

Technický nedostatek zejména u některých křížů a křížové cesty v Nalžovských Horách. V některých případech je stavba vychýlená pouze mírně a současný stav tak zatím nemá velký dopad na její budoucí existenci. U křížové cesty jsou však některé sloupky vykloněny značně. Je to zapříčiněno vybudováním ne příliš frekventované silnice kolem parku, ve kterém se všech čtrnáct zastavení nachází. Posunutí celého podloží a následné otřesy vzniklé provozem mají na stavbu velmi negativní vliv. Sloupky samotné jsou velmi tenké a nepříliš bytelné, jejich odolnost vůči povětrnostním podmínkám se tak snižuje.

Nejjistějším způsobem, jak zamezit dalšímu narušení základů, je jejich zabetonování. Využívá se k tomu prostý nebo vyztužený beton. Není třeba se bát, že se tak sníží historická hodnota stavby. Památkáři proti tomuto způsobu nápravy nic nemají, požadují pouze vytvoření samostatné betonové konstrukce, aby tak byly dotčeny pouze základy stavby a ne její nadzemní část. Je možné také celou stavbu na úrovni základů zajistit železobetonovým věncem a zamezit tak jejímu dalšímu pohybu. V dřívějších dobách

a někdy i dnes se přistupuje ke klasickému podezdění základů. U některých méně nakloněných žulových podstavců křížů by bylo možné je podepřít trámkem. Z hlediska zachování kulturní a historické hodnoty stavby je však tento způsob přechodný.

Obrázek 7 Vychýlení žulového sloupku z vlastní osy

Zdroj: Autor

Poničené a chybějící části soch

Především u pískovcové sochy sv. Jana Nepomuckého a soch svatých v Nalžovských Horách je patrné, že postupem času a působení vnějších vlivů dochází k postupnému odlupování kamene po vrstvách či k rozpadu celého prvku. Působením větru a deště také dochází k ohlazení původních rysů soch. Ne všechny nedostatky jsou způsobeny přírodními vlivy. Některé z nich má na svědomí i činnost lidí a umístění stavby. Její situování v ne příliš přehledné zatáčce může mít pro stavbu katastrofální účinek.

Při opravách je důležité co nejméně poškodit původní materiál. Vady vzniklé běžným opotřebením (ohlazené rysy sochy) se neopravují vůbec. Je to proto, že se ve starém kameni musí vytvořit lůžko pro plombu, a tím dochází k daleko většímu znehodnocení hmoty. Větší škrábance a rýhy jsou vyplněny hmotou z rozdrčeného kamene stejného druhu a vápna. Poškození ohrožující konstrukci se opravují kamennou vložkou. Nově nahrazené prvky se železnými čepy připojí k původnímu povrchu za použití cementové malty, která má izolační účinek a chrání čepy před korozi.

Obrázek 8 Chybějící část sochy a postupné odlamování kamene

Zdroj: Autor

Popraskané kamenné desky a nečitelné nápisy

Často se vyskytují lehce popraskané mramorové desky se zaznamenaným datem založení stavby, poděkováním nebo s krátkou modlitbou. V některých případech je popraskání tak závažné, že čitelnost nápisu je téměř nemožná. Desky jsou nejčastěji umístěny na předních částech křížů.

Lehké praskliny je proti jejich dalšímu šíření možné jemně vytmelit a nápis nechat znovu vykreslit stříbrnou nebo zlatou barvou. U popraskání celé desky, vyrytého nápisu a jeho způsobené nečitelnosti je nejlepší desku zcela nahradit novou. Je nezbytné v dostupných pramenech vyhledat původní znění nápisu. Nová deska je do původní konstrukce připevněna pomocí cementové malty.

Obrázek 9 Popraskaná kamenná deska s nečitelným nápisem

Zdroj: Autor

Vybledlé malby

Závažný technický nedostatek u křížové cesty v Nalžovských Horách. Malby na sloupkách mají představovat jednotlivá zastavení Ježíše Krista při jeho poslední cestě. Většina z nich je ale ve velmi špatném stavu. Barva je oprýskaná a některé názvy zastavení se z maleb nedají určit.

Nový barevný nátěr by měl co nejvíce kopírovat nátěr původní. I barvy by měly být voleny podle předlohy. Nejprve je třeba ošetřit obraz původní. Musí být zahlazený, případné další odloupávání barvy musí být zakončeno například jemným kartáčkem a především je nutné z jeho povrchu odstranit veškeré nečistoty. Nový barevný nátěr musí být sytý a jednotný, nesmí však být hustý. Důležitý je také samotný výběr barev a pojítka, u kterých je upřednostňována především jejich stálost. Nestálé jsou anilinové barvy a pojítka vegetativního původu, neboť ve větrném venkovním prostředí dochází k jejich postupnému rozpadu a ztrácejí na své schopnosti.

Obrázek 10 Vybledlá a oprýskaná barva na sloupku křížové cesty

Zdroj: Autor

4.8 Osvěta v oblasti drobných církevních staveb

Pro zvýšení povědomí o existenci drobných církevních staveb ve vybrané oblasti by bylo vhodné využít především tyto možnosti:

- rozšíření stávajících naučných stezek a cyklostezek, vznik nových
- instalace informačních tabulí a rozcestníků
- vznik klastrů
- spolupráce příhraničních obcí
- rozšíření působnosti Městského informačního centra v Sušici
- regionální TV, rozhlasové stanice, tisk
- internetové portály zaměřené na turistiku

4.8.1 Rozšíření stávajících naučných stezek a cyklostezek, vznik nových

Momentálně se na zmapovaném území nachází pouze Sušická pavučina, která pokrývá oblast Sušice a přilehlého okolí.

Sušická pavučina je síť pěších tras s celkovou délkou dvacet kilometrů tvořená osmi okruhy. Vybrané úseky jsou vhodné i pro jízdu na koních (hipostezky). Projekt zahrnuje historické i moderní stavby města samotného i přírodu blízkého okolí. Podél stezek jsou k dispozici informační tabule, mapy, úvaziště pro koně a oddechová místa s dostatkem laviček. Pro zvýšení zájmu jsou pro ty, kteří si pořídí soutěžní pas v infocentru města, připraveny i malé odměny. Jednotlivé okruhy nesou tyto názvy:

- Sušice: město královské (první městský okruh)
- Architektura XX. Století (druhý městský okruh)
- Křížová cesta na Andělíček
- Zábavné putování podél řeky Otavy
- Hadí stezka na Svatobor
- Sušice: kolébka sirkařství
- Sušické setkání s kalichem
- Cestou nejkrásnějších vyhlídek

Je také možné zakoupit mapu každé z tras, která je doprovázená kulturním výkladem i praktickými informacemi. Vypsány jsou délka trasy, předpokládaná doba volné chůze při jejím absolvování, převýšení, fyzická náročnost a barva trasy, která zaručuje snadnou orientaci.

Nejvýhodnější se jeví prodloužení oranžové trasy - Hadí stezka na Svatobor, která vede z centra města lesní cestou až na rozhlednu Svatobor. Ta se nachází nad obcí Hrádek, tudíž by tímto způsobem mohla být zvýšena návštěvnost kaple sv. Anny situované bokem od hlavní cesty za obcí. Prodloužení by bylo možné i u modré trasy - Cestou nejkrásnějších vyhlídek, která také končí u rozhledny Svatobor. Ta je však nejdělsí ze všech stávajících tras a její rozšíření by se pravděpodobně nesetkalo s kladným ohlasem. Některé trasy, nebo alespoň jejich části, jsou zároveň řešeny jako cyklostezky.

Vlastní návrh naučné stezky

1. TRASA (náskres trasy viz Příloha č. 3)

Trasa by začínala v Nalžovských Horách, kde by upozornila především na sochy svatých, kamenné kříže a křížovou cestu nacházející se v blízkosti kostela sv. Kateřiny. Odtud by pokračovala do Letov a dále podél Letovského rybníka do obce Ústaleč. V obou obcích jsou návesní interiérové kaple a kříže. Tento úsek trasy by byl veden po málo frekventované silnici, z důvodu bezpečnosti by však bylo dobré vybudovat stezku zcela odděleně. V Ústaleči by došlo k napojení na lesní silnici, u které jsou postavená boží muka (evidenční list stavby 03 – KRUTĚNICE) a kříž (evidenční list stavby 02 - ČERMNÁ). Na začátku cesty by bylo možné zároveň navštívit kámen otesaný do tvaru medvídky, který se nachází v lese ve vzdálenosti zhruba 100 metrů od cesty. Z rozcestí by pak bylo možné jednou cestou dojít do Kolince a navštívit židovský hřbitov, druhou cestou pak do Čermné ke kapli Panny Marie.

2. TRASA (náskres trasy viz Příloha č. 4)

Z obce Hrádek by naučná stezka vedla polními a lesními cestami kolem kaple sv. Anny do Zbynic a následně do Čejkov. Podél cest by bylo možné setkat se s množstvím křížů, v Čejkovech pak s návesní kaplí sv. Jana Nepomuckého. Naučnou stezku by bylo možné spojit s podrobnější návštěvou přírodního parku Buděticko, který svou hranicí lemje hlavní silnici vedoucí z Hrádku do Čejkov, a přes jehož území okruh povede.

Oba okruhy je zároveň možné označit jako cyklostezky pro terénní kola, některé úseky jsou sjízdné i na kolech silničních.

4.8.2 Instalace informačních tabulí a rozcestníků

Ve vybrané oblasti již byly dvě informační tabule instalovány, a to u kaple sv. Anny a u židovského hřbitova v Kolinci. V případě kaple sv. Anny by však bylo dobré uvažovat i o umístění rozcestníku u hlavní silnice, neboť se stavba nachází zcela bokem mimo využívané cesty. O její existenci a historii vědí pouze místní obyvatelé, a informační tabule u ní tak zcela pozbývá významu. Informační tabule u židovského hřbitova v Kolinci svůj účel plní daleko lépe, protože je doplňována dalšími tabulemi umístěnými na náměstí městyse i směrovými ukazateli na sloupech. Informační tabule se většinou skládá s dřevěné nebo železné konstrukce chráněné proti venkovním vlivům malou stříškou a samotného plakátu s informacemi o stavbě. Dřevěná kostra klasické velikosti se dá zakoupit za 9 075 Kč včetně DPH přes internet od výrobce Flora Servis, případně je možné nechat ji zhotovit místním truhlářem. V takovém případě bude cena spíše nižší. Plakát je možné rovněž zadat do výroby přes internet, například u firmy Výhodně4U. Jeho barevná verze velikosti A0 pro vnitřní i venkovní užití a se záruční dobou 6 měsíců stojí 246,80 Kč včetně DPH. Na plakátu by měly být obsaženy informace o dané stavbě doprovázené její fotografií pro snazší orientaci v případě několika staveb stojících vedle sebe.

Méně finančně náročná je instalace rozcestníků. Železný sloupek vysoký 1,9 metru zhotovený z recyklátu se dá pořídit za 213 Kč, k němu šipky z téhož materiálu cenově odlišené podle velikosti - šipka pro 2 piktogramy za 160 Kč, šipka pro 3 piktogramy za 180 Kč a šipka pro 4 piktogramy za 200 Kč. Požadované piktogramy lze vybrat ze široké nabídky, popřípadě po dohodě objednat. Jejich cena se podle použitého materiálu a velikosti pohybuje od 37 Kč do 270 Kč. Uvedené ceny jsou bez DPH a vše je možné kompletně objednat u firmy AZP Brno, spol. s r.o.

Klasický dřevěný rozcestník však vyrobí každý truhlář. Stačí mu k tomu dřevěná prkna, která seřízne do tvaru šipek, ohladí a posléze přelakuje. Nápisů mohou být napsány barvou ručně, podle šablony, nebo mohou být do dřeva vypáleny. Takto zhotovenou šipku pak stačí jednoduše upevnit na strom nebo dřevěný sloup.

4.8.3 Vznik klastrů

Klastr je jinými slovy spojení subjektů (firem a jiných institucí) za účelem plnění jednoho společného cíle. To obvykle vede k rozvoji celého kraje i institucí samotných, neboť klastr svou činností může přilákat více investorů. Zároveň je podporován vznik nových subjektů.

Nabízí se proto propojení Okrášlovacího spolku města Sušice, o.s. se spolky se stejným či podobným zaměřením ze sousedních regionů.

4.8.4 Spolupráce příhraničních obcí

Vybraná oblast se za II. světové války nacházela blízko sudet, v těsném sousedství s Německem. Po válce odsunutě německé obyvatelstvo však často dodnes cítí kulturní spjatost s těmito místy. Na základě toho vznikají územní samosprávné celky, nadace, fondy a další subjekty zaměřené na problematiku přeshraniční spolupráce. Pro financování činností lze požádat o dotace Ministerstvo pro místní rozvoj. To je poskytuje především pro podporu podnikání, vědy a výzkumu, na celkový rozvoj území a ochranu životního prostředí, pro zlepšení dopravní infrastruktury, rozvoj cestovního ruchu a budoucí zachování tradic a pro rozvoj lidských možností. Zde se nabízí hned několik možností za jakým účelem o finanční prostředky žádat. Jde o zachování tradic, v tomto případě těch poutních. Zachování drobných církevních staveb také samozřejmě souvisí s celkovým vzhledem a historií území, a tak jsou z poskytnutých dotací zakládána chráněná území.

4.8.5 Rozšíření působnosti Městského informačního centra v Sušici

Městské informační centrum v Sušici momentálně nabízí širokou škálu upomínkových předmětů - pohlednice, turistické informační vizitky, turistické známky, magnetky, mapy, pamětní mince, kalendáře i turistické průvodce Národního parku Šumava. Turistické známky, turistické informační vizitky, pohledy a mapy by zároveň bylo možné propagovat a popřípadě rovnou prodávat i na dalších místech ve městě, především v pohostinstvích, knihkupectvích a kulturních památkách.

Turistická známka je malé dřevěné kolečko o průměru 6 cm s tloušťkou 1 cm, do kterého je vypálen obrázek a název místa. Podobně řešené známky se prodávají v dalších zemích Evropy i ve Spojených státech amerických. Turistická informační vizitka je obdélníková nálepka, které dominuje barevný obrázek daného místa. Dále jsou na ní zaznamenány název místa, souřadnice GPS, internetové stránky o místu a telefonní číslo informací. S vizitkami je možné zúčastnit se soutěží, a proto je každá z nich opatřena čárovým kódem. Město Sušice nabízí turistické známky s erbem města, jako další by mohly být zhotoveny známky s motivem dominanty města, kterou je kaple Anděla Strážce. Nabízí se i motiv zápalek jako připomínka sirkařského průmyslu.

Turistická informační vizitka se oproti tomu dá zakoupit v mnoha variantách - s pohledem na sušickou radnici, kapli Anděla Strážce a lanový park. Ve vybrané oblasti jsou pak k dostání vizitky s fotografií zámku v Hrádku a rozhlednou Svatobor.

4.8.6 Regionální TV, rozhlasové stanice, tisk

Televize ZAK

Vysílacím územím této televize je Karlovarský a Plzeňský kraj. Vysílá 24 hodin denně 7 dní v týdnu. Přináší nejdůležitější události z obou krajů a každý den nabízí divákům řadu volnočasových aktivit v regionálních městech i menších obcích. V publicistickém magazínu „Šumava na dlani“ již byla před rokem uvedena reportáž o Sušici, mimo jiné také pojednávající o Sušické pavučině a kapli Anděla Strážce.

Český rozhlas Plzeň

Regionální rozhlasová stanice informuje o dění především v Plzeňském a Karlovarském kraji, okrajově pak i o novinkách v krajích okolních. Cílová skupina posluchačů je ta ve středním a pokročilém věku. Ze širokého spektra pravidelných pořadů je pro účel této práce zajímavý kulturní magazín „Horizont“ vysílaný v sobotu v podvečer. Nedělní podvečery a svátky jsou pak věnovány křesťanskému vysílání, v této oblasti velmi oblíbenému. Horizont pravidelně přináší informace o kulturním dění v těchto dvou krajích, o pořádaných výstavách, přednáškách, knižních publikacích a hudebních akcích. Část pořadu je věnována současným kulturním tématům a problémům.

Klatovský deník

7. července 2009 vyšel v Klatovském deníku článek o pořádané drobné slavnosti na počest opětovného požehnání křížku v Mladicích (evidenční list stavby 02 – MLADICE), který předtím prošel celkovou opravou. Finance na natření, postříbření a obnovení nápisů poskytla místní pamětnice paní Přerostová. Kříž totiž nechal postavit její praděd pravděpodobně jako prosbu za ochranu a dobrou úrodu.

Sušické noviny

Tyto noviny vycházejí jednou za dva týdny a vydává je Sušické kulturní centrum. Nabízí informace o aktuálním dění ve městě, o pořádaných sportovních akcích a na své si přijdou i gurmáni s publikovanými články o vaření. Největší prostor je však věnován kultuře. 26. listopadu 2013 vyšel článek o výstavě věnované minulosti židovských obcí v bývalém

okrese Sušice. Velikost nákladu je vždy okolo 2 800 kusů a noviny jsou distribuovány i do okolních obcí.

4.8.7 Internetové portály zaměřené na turistiku

Turistický deník

Jde o internetový portál zaměřený na místa distribuce turistických informačních vizitek. Ta jsou rozdělena do několika kategorií a jejich poloha je vždy zaznamenána v mapě. Pro vybranou oblast jsou důležité především tyto kategorie – židovské památky, trasy a stezky a církevní objekty. Zveřejněnými místy jsou zatím pouze Sušická pavučina, zámek v Hrádku a lanový park v Sušici. O zařazení může ale požádat každý. Nejprve však musí být zhotovena turistická informační vizitka daného místa. K tomu je nutné portálu zaslat kvalitní fotografii a informace o stavbě dle uvedených požadavků. Po odebrání prvních 200 ks vizitek v hodnotě 1 600 Kč se místo zařadí do projektu a je propagováno na internetových stránkách.

Kudy z nudy

Portál nabízející typy na výlet. Po vybrání požadovaného kraje v mapě se zobrazí všechny aktuální pořádané akce. V kategorii Památky v regionu Šumava jsou na výběr i známé turistické destinace. Najít tu lze kapli Anděla Strážce a křížovou cestu v Sušici. Všechny kategorie jsou zaměřené spíše na stavby větších velikostí, nebylo by tedy špatné zauvažovat i o kategorii týkající se těch menších z nich. Aktivity i fotografie míst se po vstupním přihlášení dají na portál vložit a následně k nim podle šablony napsat komentář.

5 Závěr

Cílem práce bylo zmapovat všechny drobné církevní stavby ve vybrané oblasti, vytvoření evidenčních listů staveb s podrobnými údaji o vlastnictví, technickém stavu a dalšími informacemi a navrzení způsobů, jak by bylo možné zvýšit povědomí obyvatel o existenci těchto staveb. S tím také souvisí návrhy odstranění technických nedostatků. Tohoto cíle bylo dosaženo. Ze získaných údajů vyplývá, že vlastníci staveb se o ně starají. Každý však podle svých finančních možností a případné dostupnosti dotací. Svou roli zde hraje i zájem jednotlivců o danou problematiku. Ve vybrané lokalitě však obyvatelé neprojevují vyložený nezájem, jsou spíše omezováni svými možnostmi.

Ke vzájemnému rozlišení a pojmenování staveb byly použity charakteristiky jednotlivých staveb (viz kapitola 4.3). Zahrnuty byly kaple, sochy a kříže prohlášené za nemovitou kulturní památku, tak i méně známé stavby místního významu. Celá oblast pokryla 47 km² a 12 katastrálních území.

Pro opravy drobných církevních staveb a jejich následného zachování má význam především provedená pasportizace a následné zhotovení evidenčního listu každé stavby (kapitola 4.6.1). Pro restaurátory i ostatní osoby opravující tyto stavby tak bude snadné získat informace o konkrétní stavbě, především o technických nedostacích, kterými se vyznačuje. Tyto nedostatky byly fotograficky zdokumentovány a byly k nim navrženy způsoby jejich nápravy (viz kapitola 4.7).

Aby drobné církevní stavby mohly i nadále existovat a nepodléhaly chátrání, musí se o nich také více vědět. Proto bylo navrženo několik způsobů, jak zvýšit obecné povědomí v této problematice (viz kapitola 4.8). Jde především o zavedení naučných stezek a cyklostezek, přeshraniční spolupráci, rozšíření působnosti Městského informačního centra v Sušici, využití regionálních médií, zřízení klastrů, instalaci rozcestníků a informačních tabulí. Jako praktický příklad byly navrženy ve vybrané oblasti dvě nové naučné stezky (viz Přílohy č. 3 a č. 4) doprovázené popisem trasy.

Na závěr je však nutné říci, že o budoucnosti každé stavby rozhoduje její vlastník. Především u křížů a božích muk není vlastník v katastru nemovitostí vždy stanoven. Uvedeny jsou pouze údaje o vlastnictví pozemku. Dle nového občanského zákoníku s platností od 1. ledna 2014 se vlastník pozemku automaticky stává i vlastníkem stavby,

pokud nebylo před nabytím účinnosti tohoto zákona stanoveno jinak. Nevyžádané vlastnictví se tak pro často méně majetné venkovské obyvatele stává spíše břemenem a budoucnost stavby je opět nejistá.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ADAMEC, V. *Šumavské pohádky, pověsti a báje – místopisný průvodce horní Šumavou*. Klatovy: Typos, 2007. 111 s.
- BALÍK, M. A KOL. AUTORŮ. *Stavební kniha 2012 – Církevní stavby*. Praha: Informační centrum ČKAIT (Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě), spol. s r.o., 2012. 176 s. ISBN 978-80-87438-24-4
- BARTOŠOVÁ, J. *Zmizelé Čechy – Sušice*. Praha: Paseka, 2007. 72 s. ISBN 978-80-7185-842-3
- CZUMALO, V. A KOL. *Péče o architektonické dědictví. Vybrané kapitoly k tématu péče o stavební a umělecké památky. Sborník prací I. díl*. Praha: Idea servis, 2008. 201 s. ISBN 978-80-85970-59-3
- ČESKO. *Listina základních práv a svobod*. Ostrava: Sagit, a.s., 2014. 256 s. ISBN 978-80-7488-031-5
- HRDLIČKA, M. *Křižákův rodný kraj*. Klatovy: Závod tiskařský a nakladatelský, 1942. 203 s.
- KLIMEK, H. *Neznámé Čechy – Šumava, Sušicko*. Praha: Regia, 2009. 200 s. ISBN 978-80-86367-77-4
- KŘÍŽ, M. *Nalžovské Hory v proměnách času*. Klatovy: Arkáda, 2008. 102 s.
- LHOTÁK, N., NOVÁK, J. *Zmizelé Čechy – Pošumaví*. Praha: Paseka, 2013. 196 s. ISBN 978-80-7432-327-0
- MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Státní kulturní politika 2009-2014*. Praha: březen 2009. 109 s. ISBN 978-80-86310-83-1
- NAVARA, L. *Majetek neprodáme, říká ekonom z arcibiskupství. Mladá fronta Dnes*. 2014, roč. 25, č. 6, s. 12

POKORNÝ, M. *Poutní tradice Šumavy (Sušicko)*. Sušice: Nakladatelství Dr. Radovan Rebstöck, 2002. 127s. ISBN 80-85301-84-9

POKORNÝ, M. *Sto let Ústalče (1900 - 2000)*. Klatovy: Arkáda, 2003. 60 s.

ŠTORM, B. *Základy péče o stavební památky*. Praha: Národní památkový ústav, 2007. 190 s. ISBN 978-80-87104-13-2

ŠŮS, M. *Ústaleč 1989*. Hrádek u Sušice: Jednotné zemědělské družstvo Šumava, 1989. 38 s.

VARHANÍK, J., MALÝ, S. *Zákon o státní památkové péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 1196 s. ISBN 978-80-7357-659-2

Právní předpisy

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 12 ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1945, částka 7, s. 17-20 [cit. 2013-11-15]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=12/1945&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 142 ze dne 12. srpna 1947 o revizi první pozemkové reformy [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1947, částka 65, s. 689-696 [cit. 2013-10-25]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=142/1947&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 46 ze dne 21. března 1948 o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě) [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1948, částka 21, s. 425-433 [cit. 2013-10-14]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=46/1948&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 124 ze dne 5. května 1948 o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení [online]. In: *Sbírka zákonů a*

nařízení republiky Československé. 1948, částka 47, s. 1008-1012 [cit. 2013-09-24]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=124/1948&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 125 ze dne 6. května 1948 o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1948, částka 47, s. 1013-1018 [cit. 2013-09-24]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=125/1948&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 218 ze dne 14. října 1949 o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1949, částka 67, s. 640-641 [cit. 2013-09-12]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=218/1949&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 20 ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči [online]. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1987, částka 6, s. 214-227 [cit. 2013-09-14]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=20/1987&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 218 ze dne 27. června 2000 o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 65, s. 3104-3128 [cit. 2013-09-02]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=218/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 250 ze dne 7. července 2000 o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 73, s. 3557-3567 [cit. 2013-09-02]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=250/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 117 ze dne 28. února 2001 o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách) [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 47, s. 3014-3021 [cit. 2013-09-02]. Dostupný z WWW:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=117/2001&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 428 ze dne 1. ledna 2013 o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 155, s. 5474-5488. ISSN 1211-1244 [cit. 2013-10-02]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=428/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>

Internetové zdroje

Francouzský zákon o historických památkách [online]. 31. 12. 1913 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.legifrance.gouv.fr/>>

Hrádek u Sušice. *Rozpočet obce* [online]. 2013 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.sumavanet.cz/ouhradek/rozpocet.asp>>

Katastr nemovitostí. *Mapa parcel a staveb* [online]. 2014 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.katastr2.cz/>>

Kolinec. *Rozpočet městyse* [online]. 2013 [cit. 2013-11-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.kolinec.cz/umkolinec/rozpocet.asp>>

Mapy vybraného území [online]. 2014 [cit. 2014-01-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.mapy.cz/>>

Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel. In: *uur.cz* [online]. 1964 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://portal.uur.cz/pdf/benatska-charta.pdf>>

Ministerstvo kultury. *Granty a dotace* [online]. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.mkcr.cz/granty-a-dotace/default.htm>>

Ministerstvo pro místní rozvoj. *Granty a dotace* [online]. 2013 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo>>

Ministerstvo vnitra ČR. *Informační servis – statistiky* [online]. 2014 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatele-v-obcich.aspx>>

Nadace občanského fóra. *Grantové programy* [online]. 2014 [cit. 2014-02-01].

Dostupné z WWW: <<http://www.nadaceof.cz/grantove-programy/opomijene-pamatky/>>

Nadace VIA. *Granty a podpora* [online]. 2014 [cit. 2014-01-26].

Dostupné z WWW: <<http://www.nadacevia.cz/cz/granty-a-podpora/podpora-mistnich-iniciativ/fond-kulturniho-dedictvi-zachrana-drobnych-pamatek-mistniho-vyznamu-2014>>

Nadační fond P. Antonína Šestáka [online]. 2014 [cit. 2014-01-25].

Dostupné z WWW: <<http://www.patersestak.cz/default.htm#kontakt>>

Nalžovské Hory. *Rozpočet obce* [online]. 2014 [cit. 2014-02-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.rozpocetobce.cz/seznam-obci/556751-nalzovske-hory>>

Státní pozemkový úřad. *Církevní restituce* [online]. 2013 [cit. 2013-10-16].

Dostupné z WWW: <<http://www.pfcr.cz/restituce/cirkevni-restituce/informace-opodanych-vyzvach-a-dohodach>>

Státní zemědělský intervenční fond [online]. 2013 [cit. 2013-09-05].

Dostupné z WWW: <<http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous>>

Sušice. *Rozpočet obce* [online]. 2014 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z WWW:

<<http://www.mestosusice.cz/mususice/rozpocet.asp>>

Sušice. *Okrášlovací spolek města Sušice, o.s.* [online]. 2013

[cit. 2013-12-14]. Dostupné z WWW:

<<http://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab=icsusice&id=134&burl=&pt=UR>>

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy [online]. In: *NPU.cz*. 3. 10. 1985

[cit. 2014-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/umluva-architektonicke-dedictvi/>>

Ústřední seznam kulturních památek České republiky [online]. 2013 [cit. 2013-11-14].

Dostupné z WWW: <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/hledani.php>>

Ústní sdělení

DUDA, Václav: Ústní sdělení. Velešice. 17. srpna 2013

Seznam příloh

Příloha I

48 evidenčních listů drobných církevních staveb z oblasti severně od města Sušice
vymezené městy Nalžovské Hory, Sušice a městysem Kolinec

Příloha II

Zakreslení všech drobných církevních staveb v mapě

Příloha III

Vlastní návrh naučné stezky ve vybrané oblasti – 1. trasa

Příloha IV

Vlastní návrh naučné stezky ve vybrané oblasti – 2. trasa